

**ARKILIIKUNNAN EDISTÄMINEN KUNNAN HYVINVOINTIJOHTAMISESSA,
TAPAUSTUTKIMUS**

Haapa-aho Anniina

Terveyskasvatuksen pro gradu -tutkielma
Liikuntatieteellinen tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2020

TIIVISTELMÄ

Haapa-aho, A. 2020. Arkiliikunnan edistäminen kunnan hyvinvointijohtamisessa, tapaustutkimus. Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto, terveyskasvatuksen pro gradu -tutkielma, 55 sivua, 4 liitettä.

Suomalaisten fyysisen aktiivisuuden kehittyminen on ollut viime vuosikymmenten ajan hidasta, joskin havaittujen muutosten suunta on ollut oikea. Vietämme kuitenkin edelleen suurimman osan valveillaoloajastamme joko istuen tai makuulla. Kansalaisten liikunnan edistäminen ja liikunta-aktiivisuuden seuraaminen kuuluvat kuntien tehtäviin ja se on iso osa kuntien toteuttamaa hyvinvoinnin edistämistyötä. Toimintaa ohjaa laki, mutta kunnat päättävät liikuntaa edistävästä toimistaan pääosin itsenäisesti. Näin ollen kuntien rooli väestön liikunnan edistämässä on hyvin olennainen ja tutkimusten mukaan kunta voikin aktiivisella toiminnallaan vaikuttaa asukkaittensa liikunta-aktiivisuuteen.

Tämä pro gradu -tutkielma tarkasteli arkiliikunnan edistämistä kunnan hyvinvointijohtamisessa yhdessä suomalaisessa keskisuudessa kunnassa. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata kunnan arkiliikunnan edistämistyön tavoitteita, päätöksenteossa käytettyä hyvinvointitietoa, sekä kunnan viranhaltijoiden kokemuksia liittyen kunnassa toteutettuun arkiliikunnan edistämistyöhön. Tutkimus oli tapaustutkimus ja siinä tarkasteltiin kunnan hyvinvointikertomus vuosilta 2013-2017, kuntastrategia vuosilta 2017-2021 ja hyvinvointisuunnitelma vuosilta 2019-2021, Kunta-Virveli -työkalun sisältämä kuntakohtainen tietosisältö sekä valmiina käyttöön saatu haastatteluaineisto kunnan viranhaltijoilta (n=3). Haastatteluaineistoa tarkasteltiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysimenetelmällä ja muita aineistoja sisällön erittelyn avulla.

Tuloksista kävi ilmi, että kunnan hyvinvointijohtaminen arkiliikunnan osalta sisälsi sekä onnistumisia että haasteita. Kunnassa oli tutkimushetkellä kattavat ja monipuoliset liikuntamahdollisuudet. Liikunnan edistämisen päätöksentekoa ohjasi kunnassa päättäjien kokemukset ja kuntalaisista saatu palaute. Avointa mittari- ja indikaattoritietoa hyödynnettiin kunnan arkiliikunnan edistämistyön päätöksenteossa vielä vähän. Kunnan strategisissa asiakirjoissa kuntalaisten arkiliikunnan edistämiseksi asetetut tavoitteet olivat tärkeitä, mutta sisällöltään vielä yleistasoisia. Lisäksi tuloksista nousi esille, että laaja yhteistyö arkiliikunnan edistämistyössä jäi kunnassa osin hyödyntämättä. Hyvinvointikertomus, kuntastrategia ja hyvinvointisuunnitelma ovat oivallisia työkaluja hyvinvointijohtamisen avuksi ja parantamiseksi, mutta niiden koko potentiaali jäi kunnassa hyödyntämättä. Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää hyvinvointijohtamisen haasteiden tunnistamisessa kuntatasolla.

Asiasanat: hyvinvointijohtaminen, tiedolla johtaminen, terveyden edistäminen, liikunnan edistäminen, tapaustutkimus

ABSTRACT

Haapa-aho, A. 2020. Physical activity promotion in welfare management, a case study in a Finnish municipality. Faculty of Sport and Health Sciences, University of Jyväskylä, Master's thesis, 55 p., 4 appendices.

Development of physical activity among Finnish population have been slow for the last decades. Nevertheless, the direction has been right. We are still spending most of the time awake either sitting or lying. Physical activity promotion of the citizens and following their physical activity belongs to work of the municipalities. It is also a big part of their welfare work. It is regulated by law, but municipalities are mostly deciding their strategies independently. Municipalities' role in promoting physical activity is essential and it is widely known that active work of municipals' councils influence its citizens physical activity.

This study analyzed welfare management in physical activity promotion in a Finnish middle-sized municipality. The purpose of this thesis was to describe the data used in decision making, the set goals of physical activity promotion work and municipal stakeholders' descriptions of the promotion work done in the municipality. This study was based on data consisting municipal's welfare report 2013-2017, strategy 2017-2021, welfare plan 2019-2021, and three interviews of the municipal stakeholders. Additionally, Kunta-Virveli database were explored for its open data related to the municipality's physical activity promotion. Interviews were analyzed with a qualitative analyze method and rest of the data were analyzed using content analysis.

The results showed that the physical activity promotion in welfare management consisted challenges and success stories. Successes stories of promoting physical activity were multiple and good inside and outside sport facilities. Municipals' decision making related to physical activity promotion based on stakeholders' experiences and feedback from the citizens. Statistical data related to physical activity were rarely used in decision making process. In municipal's strategic documents the written goals were important but still in very abstract level. Results also revealed lack of wide collaboration in municipals physical activity promotion. Welfare report, municipality strategy and welfare plan are good tools for welfare management, but the whole potential of those documents were not utilized in the municipality. The results of the study can be utilized in identifying challenges in welfare management in municipals.

Key words: welfare management, knowledge management, health promotion, physical activity promotion, case study

KÄYTETYT LYHENTEET

STM	Sosiaali- ja terveysministeriö
TEA	Terveydenedistämisenaktiivisuus
THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
WHO	World Health Organization, Maailman terveysjärjestö

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO.....	1
2 HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMISESTÄ LIIKUNNAN EDISTÄMISEEN.....	3
2.1 Arkiliikunnan edistäminen osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä	4
2.2 Liikuntasuositukset ja suomalaisten liikuntakäyttäytyminen	6
3 STRATEGINEN HYVINVOINNIN EDISTÄMINEN KUNNASSA.....	8
3.1 Hyvinvoinnin edistämisen päätöksenteko kunnassa.....	9
3.2 Tiedolla johtaminen ja kuntien käytössä oleva hyvinvointitieto	11
3.3 Hyvinvointitiedon käytön haasteet päätöksenteossa	15
3.4 Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteistyö.....	16
4 TUTKIMUSKYSYMYKSET	19
5 TUTKIMUSAINEISTO JA ANALYYSI	20
6 TUTKIMUSTULOKSET	24
6.1 Kunnan hyvinvointikertomuksessa hyödynnettiin vähän asukkaiden arkiliikkumiseen liittyvää hyvinvointitietoa.....	24
6.2 Arkiliikunnan edistäminen ilmentyi kuntastrategiassa päämäärätasoisesti.....	27
6.3 Arkiliikunnan edistäminen ilmentyi hyvinvointisuunnitelmassa päämäärätasoisesti	27
6.4 Kunta-Virveli -työkalun kuntalaisten arkiliikuntaa koskevat tiedot.....	30
6.5 Viranhaltijoiden kuvaukset arkiliikunnan edistämistyöstä vahvistivat strategisten asiakirjojen hankaluuksia	32

6.5.1	Arkiliikunnan edistämistoimet kunnassa.....	33
6.5.2	Päätöksenteko pohjautui kokemukseen ja palautteisiin.....	36
6.5.3	Laaja-alainen yhteistyö jäi osin hyödyntämättä	37
6.6	Yhteenveto tutkimustuloksista	40
7	POHDINTA.....	42
7.1	Tutkimustulosten tarkastelu.....	42
7.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	46
7.3	Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet	48
	LÄHTEET	50
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Suomalaisten terveys ja hyvinvointi ovat parantuneet viime vuosikymmeninä, mutta fyysisen aktiivisuuden osalta myönteinen kehitys on ollut koko 2000-luvun ajan hitaanlaista (STM 2017). Passiivinen elämäntapa onkin noussut kansanterveydelliseksi ongelmaksi kaikkialla maailmassa (WHO 2018). Säännöllinen liikunta ehkäisee useita sairauksia ja ylläpitää toimintakykyä (Käypä hoito 2016). Liikunnalla on suuri vaikutus kokonaisuudessaan yksilön omalle fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille, mutta myös tärkeä yhteiskunnallinen arvo (Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018).

Kuntalaki (410/2015, 1 §) määrittää kunnan tehtäväksi asukkaidensa hyvinvoinnin edistämisen sekä palveluiden järjestämisen. Kunnan hyvinvointijohtaminen pureutuu kunnan strategiseen johtamiseen juuri väestön hyvinvoinnin ja kestäväen kehityksen näkökulmasta ja sen olennaisimpana tavoitteena nähdään terveyden edistämisen liittäminen kiinteäksi osaksi kunnan toimintaa (Uusitalo 2003, 54, 80). Kunta pystyy aktiivisella toiminnallaan vaikuttamaan asukkaittensa liikunta-aktiivisuuteen (Nummela ym. 2014) ja liikunnan olosuhteet nähdään keskeisenä liikuntakäyttäytymiseen vaikuttavana tekijänä (Bauman ym. 2012; Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018) Liikunnan edistämisen osalta kunnat ovat avainasemassa myös siitä syystä, että suomalainen liikuntapaikkaverkosto on pääosin kuntien rakentama ja kunnat käyttävät liikuntaan huomattavasti enemmän rahaa kuin valtio. Sote- ja maakuntauudistuskaan ei toteutuessaan vie kunnilta liikunnan tehtävää ja onkin nähtävissä, että liikunta tulee olemaan jatkossa yhä tärkeämpi kuntien elinvoimatekijä (Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018). Lisäksi hyvinvoivat ja toimintakykyiset ihmiset ovat jokaisen alueen miltei tärkein voimavara (Borodulin ym. 2018).

Kuntien toiminta asukkaidensa liikunta-aktiivisuuden edistämässä ja liikunnan edellytysten luomisessa on kehittynyt myönteisesti, mutta kehityskohtia löytyy edelleen (Hakamäki ym. 2018). Yleisesti kunnissa tarvittaisiin selkeitä rakenteita sekä prosesseja hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön suunnitteluun, koordinointiin ja johtamiseen (Ståhl ym. 2015). Hyvällä johtamisella onkin nähty olevan terveyttä edistävä vaikutus politiikan kehittämisen

sekä terveyden edistämisen ohjelmien toimeenpanon kautta paikallistasolla (Weiss ym. 2016). Hyvän johtamisen lisäksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tulee perustua tutkittuun tietoon (THL 2016; Lakiluonnos 2020). Tutkitut tiedon avulla voidaan toimia sekä tehokkaasti että kustannustehokkaasti ja näin ollen vaikuttaa yksilöiden ja yhteisöjen terveyteen (Armstrong ym. 2013). Liikunnan politiikkatoimissa tutkimustiedon käyttö on lisääntynyt teknologian kehittymisen myötä, mutta sen käyttöön liittyy edelleen lukuisia haasteita (Hämäläinen & Aro 2015).

Tutkimuksissa (liitteet 1-3) hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tiedolla johtamisen haasteena näyttäytyy sopivan tiedon konkreettinen puuttuminen (Goodwin ym. 2013; Oliver & de Vocht 2014; Wye ym. 2015) tai tiedon liian kapea-alainen käyttö (Kneale ym. 2018). Hyvinvointitiedonkäyttöön liittyvänä haasteena nähdään erityisesti organisaationalliset tekijät, kuten sen puuttuvat tiedonkäyttöä tukevat käytänteet ja rakenteet (Armstrong ym. 2013; Kelly ym. 2017; van de Goor ym. 2017). Yksilötason tekijöinä nousi esiin työntekijän osaaminen ja kokemus (Wye ym. 2015, Kneale ym. 2017) sekä arvot ja mieltymykset (Deas ym. 2013; Kelly ym. 2017; Kneale ym. 2017). Tiedonkäytön ja tiedonsaannin lisäksi olennaisena hyvinvointijohtamisen haasteena on laajan yhteistyön puuttuminen, jonka nähdään vaikuttavan myös tutkitun tiedon käyttöön (Pettman ym. 2013; Gemmel ym. 2017; Lillefjell ym. 2018). Yhteistyön tulisi kattaa kaikki toimijat ja sen tulisi tapahtua kaikissa päätöksenteon vaiheissa, suunnittelussa, toimeenpanossa sekä arvioinnissa (Weiss ym. 2016). Vähäinen yhteistyö nähdään myös yhtenä Terveys kaikissa politiikoissa -toimintatavan (Health in All Policies, HiAP) käyttöönoton haasteena (Van Vliet-Brown ym. 2017).

Tämä tutkimus tarkastelee arkiliikunnan edistämistä kunnan hyvinvointijohtamisessa. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata kunnassa käytössä olevaa hyvinvointitietoa ja sen käyttöä päätöksenteossa, arkiliikunnan edistämiseksi asetettuja tavoitteita sekä kunnan viranhaltijoiden kuvauksia arkiliikunnan edistämisestä työssään. Tarkasteltavana on yksi keskisuuri suomalainen kunta.

2 HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMISESTÄ LIIKUNNAN EDISTÄMISEEN

Hyvinvointi jaetaan usein kolmeen karkeaan ulottuvuuteen; terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin eli elämänlaatuun (Vaarama ym. 2010). Erik Allardt (1993) tarkastellut hyvinvointia tarkemmin materiaalisten, sosiaalisten ja psyykkisten tekijöiden kokonaisuutena. Materiaalinen hyvinvointi (having) sisältää toimeentulon sekä asuin- ja työolojen lisäksi terveyteen liittyvät näkökulmat, kuten sairaudet ja kivut tai niiden puuttumisen. Sosiaalinen näkökulma (loving) sisältää sosiaaliset suhteet sekä sosiaalisen pääoman. Psyykkinen hyvinvointi (being) sisältää itsensä toteuttamiseen sekä onnellisuuteen ja mielekkääseen tekemiseen liittyvät näkökulmat (Allardt 1993). Tarkasteltiinpa hyvinvointia resurssikeskeisesti tai koetun hyvinvoinnin kautta, terveys on olennainen hyvinvoinnin osatekijä (Saari 2011). Palosuo ym. (2013) kuvaavat terveyden käsitettä erilaisten determinanttien, eli terveyttä määrittelevien käsitteiden avulla. Terveiden determinantit ovat yksilöllisiä, sosiaalisia, rakenteellisia sekä kulttuurisia tekijöitä, jotka vaikuttavat ihmisten terveyteen. Yksilöllisiin tekijöihin lukeutuu ikä, sukupuoli, perimä, tiedot, taidot, kokemukset ja elintavat. Sosiaalisilla tekijöillä puolestaan tarkoitetaan yksilön sosioekonomista asemaa, toimeentuloa, sosiaalisia ja yhteisöllisiä verkostoja sekä keskinäistä vuorovaikutusta. Rakenteelliset tekijät ovat koulutus, elinolot, elinympäristö, työolot sekä palveluiden tasapuolinen saatavuus ja toimivuus. Kulttuuriset tekijät ovat fyysisen, poliittisen ja taloudellisen ympäristön turvallisuus, viihtyisyys, vuorovaikutteisuus sekä terveyteen kohdistuvat asenteet (Palosuo ym. 2013).

Paahtaman (2016) mukaan hyvinvoinnin edistämiseksi on hankala löytää selkeää ja yksityiskohtaista määritelmää, mutta usein terveyden edistämisen käsite nähdään sen lähikäsitteenä. Kunnissa käytetään kuitenkin usein hyvinvoinnin edistämisen käsitettä (Paahtama 2016). Maailman terveysjärjestön (1986) määrittää terveyden edistämisen on toimintana, jonka avulla lisätään ihmisten mahdollisuuksia hallita ja parantaa terveyttään. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen käsitettä käytetään usein rinnakkain ja tällä halutaan korostaa toiminnan laaja-alaisuutta (THL 2010b). Tukia ym. (2011) kuvaavat hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä laajasti toimintana, jonka tarkoituksena on lisätä hyvinvointia, terveyttä

ja toimintakykyä, vähentää terveysongelmia ja väestöryhmien välisiä terveyseroja sekä vahvistaa osallisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on lisäksi suunnitelmallista vaikuttamista hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiin, kuten elintapoihin ja elämänhallintaan, elinoloihin ja elinympäristöön sekä palveluiden toimivuuteen ja saatavuuteen (Tukia ym. 2011).

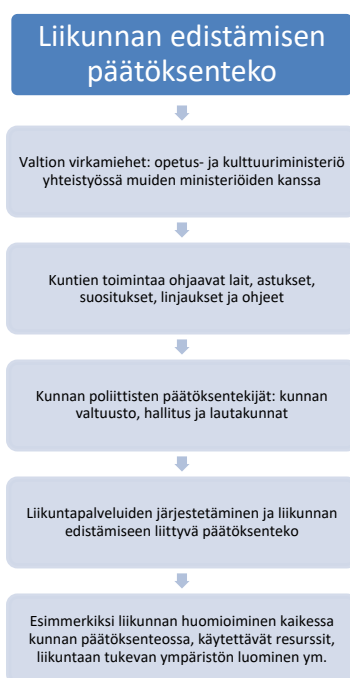
Perustuslaissa (731/1999, 19§) määritellään julkisen vallan tehtäväksi väestön terveyden edistäminen sekä riittävien sosiaali- ja terveystalouden turvaaminen. Myös terveydenhuoltolain (1326/2010, 2 §) tarkoituksena on edistää väestön terveyttä sekä kaventaa väestöryhmien välisiä terveyseroja. Kuntalaki (410/2015, 1 §) määrittää kunnan tehtäväksi asukkaidensa hyvinvoinnin edistämisen sekä palveluiden järjestämisen. Kuntien itsehallinto ei ole kuitenkaan rajaton, vaan niiden tulee ottaa toiminnassaan huomioon kansalliset tavoitteet ja erityislaissa tarkemmin vahvistetut toimintalinjat (Uusitalo ym. 2003). Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ei ole ainoastaan terveydenhuollon toimintaa, vaan sen tulee kattaa kaikki hallinnonalat sekä toiminnat (WHO 1986). Terveys kaikissa politiikoissa -toimintatapa (Health in All Policies, HiAP) lanseerattiin Suomen EU puheenjohtajuusvuonna 2006 ja sen pääteemana on saada kaikki hallinnonalat huomioimaan terveysasiat kaikessa päätöksenteossaan (Health in All Policies 2013, 3). Hyvinvointinäkökohdat tulee ottaa huomioon kaikissa toiminnoissa ja kaikilla toimialoilla. Näin ollen hyvinvoinnin edistäminen ei tarkoita vain yksittäisiä tehtäviä, vaan laajasti kaikkia toimintoja leikkaavaa toimintaa, jonka tavoitteena on lisätä väestön terveyttä, ehkäistä sairauksia ja vähentää väestöryhmien välisiä terveyseroja. Hyvinvoinnin edistämisen tulee tarkoittaa kuntien toiminnassa hyvinvoinnin hyväksymistä kuntapolitiikan toimintalinjana (STM 2006).

2.1 Arkiliikunnan edistäminen osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä

Liikunnan edistäminen on olennainen osa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä (STM 2010) ja sen lisääminen nähdäänkin ensisijaisena terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi (Wennman ym. 2019). Nykyään liikunnan käsite kattaa kaikkien väestöryhmien terveyttä edistävän liikunnan ja arkipäivän fyysisen aktiivisuuden pelkän kilpaurheilun sijaan (STM 2010). Nykyään käytetäänkin yhä enemmän arkiliikunnan käsitettä ja sillä kuvataan kaikkea

omatoimista sekä järjestettyä liikuntaa tai urheilutoimintaa, poissulkien kuitenkin huippu-urheilu. Kaikki arjessa tapahtuva liikunta, kuten koulu-, työ- ja kauppamatkat sekä koulujen välitunneilla tai laitosten arjessa tapahtuva liikkuminen on arkiliikuntaa (Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018).

Liikuntapolitiikan yleisestä johdosta, yhteensovittamisesta, kehittämisestä sekä liikunnan yleisten edellytysten luomisesta vastaa valtio yhteistyössä kuntien, kansalaisjärjestöjen ja muiden liikunta-alan toimijoiden kanssa (Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018). Liikuntapolitiikkaan liittyvät lait, asetukset, suositukset, linjaukset sekä ohjeet toteutetaan valtiotasoisesta. Paikallistasolla liikunnan edistämiseen liittyvät päätökset ja yleisten edellytysten luominen liikunnalle kuuluu lain mukaan kunnan tehtäviin (Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018). Kunnan poliittiset päätöksentekijät päättävät palveluiden järjestämisestä ja liikunnan edistämisen huomioimisen päätöksenteossa (Mäki ym. 2017). Liikunnan edistämiseen liittyvää päätöksentekoa on kuvattu alla olevassa kuviossa (kuvio 1).

KUVIO 1. Liikunnan edistämisen päätöksenteko (Mäki ym. 2017; Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018).

Liikunnan edistäminen on kuntien lakisääteistä toimintaa ja liikuntalaki (390/2015, 5 §) määrittää kunnan vastuuksi liikunnan edellytysten luomisen asukkailleen. Kunnan tulee järjestää liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen. Näin ollen liikunnan edistämistä on myös elinympäristön ja palvelurakenteen kehittäminen, joissa kunnilla on merkittävä rooli (Borodulin ym. 2018). Liikunnan edistäminen on erityisen olennaista kunnan toiminnassa myös siitä syystä, että sen kustannukset ovat korjaavia toimenpiteitä edullisemmat (Paahtama 2016). Liikunnan edistämällä on kuitenkin vielä varsin pieni rooli terveydenhuollon käytännön toiminnoissa (Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018). Suomessa on kuitenkin meneillään useita sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön tukemia liikunnan edistämiseen suunnattuja hankkeita, kuten varhaiskasvatukseen suunnattu Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelma, koululaisille suunnatut Liikkuva koulu sekä Liikkuva ammattikoulu, työikäiselle väestölle suunnattu Liikkuva aikuinen -ohjelma ja vanhuksille suunnatut Voimaa vanhuuteen sekä Liikkeellä voimaa. Liikunta huomioidaan keskeisesti myös kansallisessa lihavuusohjelmassa ja uusimmassa hallitusohjelmassa (Wennman ym. 2019).

2.2 Liikuntasuosituksat ja suomalaisten liikuntakäyttäytyminen

Lokakuussa 2019 julkaistun uuden aikuisten liikuntasuosituksen mukaan reipasta liikuntaa tulisi harrastaa ainakin 2 tuntia ja 30 minuuttia viikossa. Vastaavasti saman terveyshyödyn voi kerätä lyhyemmässä ajassa (1 tunti, 15 minuuttia) liikkumalla rasittavammin esimerkiksi juosten, pyöräillen tai hiihtäen. Uudesta versiosta poistui 10 minuutin yhtäjaksoinen liikkumisvaade ja riittävää on jo muutaman minuutin aktiiviset liikkumisjaksot. Lihaskuntoa ja liikehallintaa tulisi harrastaa kahdesti viikossa. Lisäksi suositus ohjaa kevyeen liikuskeluun mahdollisimman usein, paikallaanolon tauottamiseen aina, kun siihen on mahdollisuus. Myös riittävään palauttavaan uneen kannustetaan kiinnittämään huomiota. Omat liikuntasuosituksat löytyvät myös lapsille ja nuorille sekä yli 65-vuotialle. Myös erityisryhmille on tulossa uudet päivitetetyt liikuntasuosituksat vuoden 2020 aikana (UKK-instituutti 2019).

Suomalaisten kokonaisaktiivisuus on vähentynyt kaikissa väestöryhmissä (Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018). KunnonKartta-tutkimuksessa liikemittareilla kerättyjen

tietojen mukaan suomalaiset aikuiset viettävät suurimman osan valveillaoloajastaan paikallaan istuen tai makuuasennossa. Liikkuminen oli pääosin kevyttä ja reippaaseen tai rasittavaan liikuntaan käytettiin vain vajaa tunti päivittäisestä valveillaoloajasta (Husu ym. 2018). Liikuntasuosituksen mukaisesti liikkui vuonna 2017 FINRISKI-tutkimukseen osallistuneista naisista ja miehistä kaksi kolmasosaa (Wennman ym. 2019). KunnonKartta-tutkimukseen osallistuneista 20-69- vuotiaista suomalaisista kuitenkin vain viidesosa liikkui liikuntasuosituksen mukaisesti (Husu ym. 2018).

FinTerveys 2017 -tutkimuksen mukaan vapaa-ajan liikunnan harrastaminen on yleistä kaikissa ikäryhmissä; miehistä 73 prosenttia ja naisista 71 prosenttia ilmoitti harrastavansa vapaa-ajan liikuntaa. Vapaa-ajan liikunta vähenee kuitenkin iän myötä ja 80-vuotiasta miehistä vain puolet ja naisista reilu neljäsosa ilmoitti harrastavansa liikuntaa vapaa-ajallaan. Vapaa-ajan liikunta lisääntyi 2011-2017 välisenä seurantajaksona 30-64- vuotiailla miehillä, mutta pysyi yli 65-vuotiailla samalla tasolla. Naisilla puolestaan vapaa-ajan liikunta ei lisääntynyt, päinvastoin yli 65-vuotiailla naisilla vapaa-ajan liikunta väheni (Borodulin ym. 2018). Työmatkaliikunnan osalta naiset ovat miehiä aktiivisempia, naisista kolmannes ilmoitti liikkuvansa päivittäin työmatkallaan vähintään 15 minuuttia. Miehistä vastaava osuus oli vain joka viidennes. Toisaalta miesten työmatkaliikunta lisääntyi 2011-2017 seurantajaksolla erityisesti 30-39-vuotiailla miehillä (Borodulin ym. 2018).

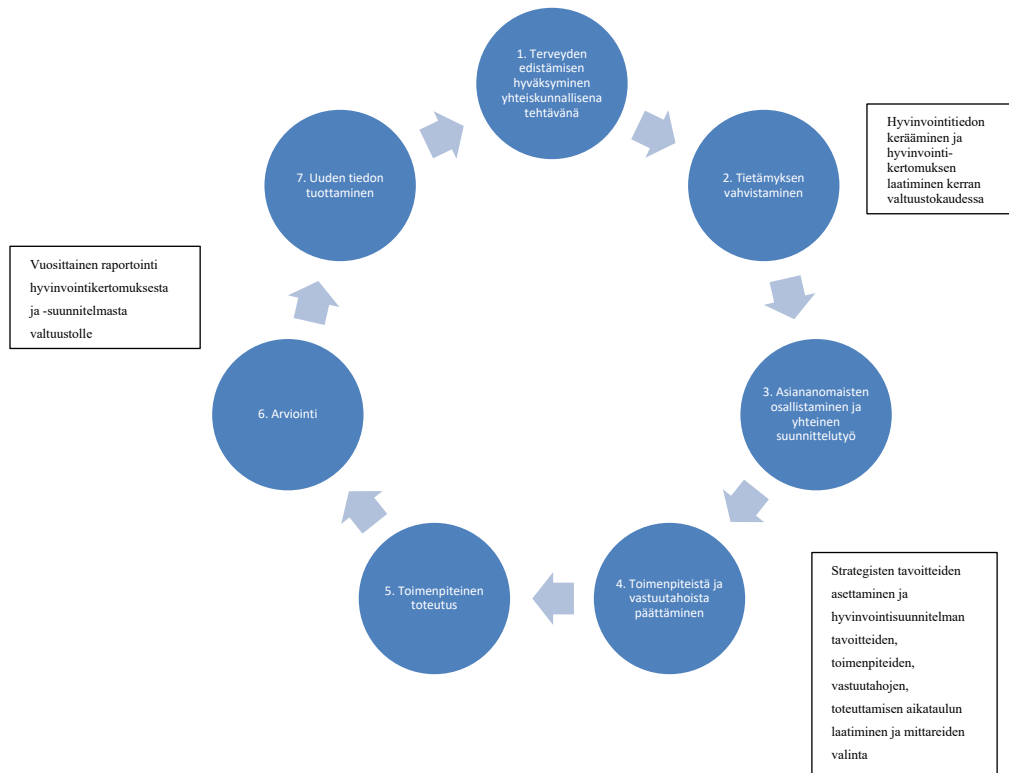
LIITU 2018 -tutkimuksen mukaan 7-15-vuotiaista suomalaislapsista ja -nuorista vietti yli puolet valveillaoloajastaan joko istuen tai makuulla. Kevyttä liikuntaa kertyi noin nelisen tuntia ja reipasta tai raskasta liikuntaa kertyi puolestaan noin kaksi tuntia. Paikallaanolo lisääntyi nuoremmista vanhempiin ikäryhmiin siirryttäessä huomattavasti (Husu ym. 2019). Kouluterveyskyselyn mukaan peruskoululaisten, lukiolaisten sekä ammattioppilaitoksissa opiskelevien vapaa-ajan liikunta on selvästi alle suositusten. Liikunnan harrastamisen kehitys on kuitenkin ollut nuorilla myönteistä vuodesta 2013 lähtien (Wennman ym. 2019).

3 STRATEGINEN HYVINVOINNIN EDISTÄMINEN KUNNASSA

Uusitalo ym. (2003, 80) määrittelevät hyvinvointijohtamisen käsitettä seuraavasti. ”Hyvinvointijohtamisella tarkoitetaan kunnan strategista johtamista ja valittujen strategioiden toimeenpanoa väestön hyvinvoinnin ja alueen kestävä kehityksen näkökulmista. Käytännössä hyvinvointijohtaminen tuo kuntasuunnitteluun ja kunnan keskushallintoon hyvinvoinnin haasteet tasavertaisesti taloushaasteiden rinnalle”. Kuntaliiton (2019a) mukaan strateginen johtaminen kunnassa on päämäärätietoista, tulevaisuutta ennakoivaa sekä yhteisön tavoitteita linjaavaa. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on vahvistunut kuntien strategisena tavoitteena, mutta vaikuttavien keinojen löytäminen ja niiden vakiinnuttaminen pysyviksi rakenteiksi vaatii edelleen aktiivista työtä (Hallituksen esitys 15/2017). Strategisten tavoitteiden taustan perustana tulee olla tieto (THL 2019). Lisäksi eri toimijoiden tulee jakaa yhteinen ymmärrys ja päämäärä (Deas ym. 2013; Lillefjell ym. 2018) sekä kiinnostus toimintaympäristön muutoksia kohtaan (Kuntaliitto 2019a).

Lillefjell kumppaneineen (2018) ovat rakentaneet tutkimuksensa tulosten perusteella terveyden edistämisen työmallin, joka kuvaa hyvin kunnan hyvinvointijohtamista. Työmalli sisältää seitsemän askelta ja siinä huomioidaan laajan yhteistyön lisäksi tiedonkäyttö (kuvio 2). Kuvion ulkokehälle on lisäksi hahmoteltu karkeasti hyvinvointikertomuksen, kuntastrategian ja hyvinvointisuunnitelman mahdollinen asemoituminen työmalliin (THL 2010a). Mallin ensimmäisessä vaiheessa terveyden edistäminen hyväksytään yhteiskunnallisena tehtävänä ja kansalliset suositukset nähdään työn aloituspisteenä. Ensimmäisessä vaiheessa sovitaan yhteisesti myös toimijat, tehtävät ja vastuualueet. Toisessa vaiheessa kiinnitetään huomio tiedonhakuun ja parhaan mahdollisen tiedon saamiseen ja siihen, että kaikki toimijat ymmärtävät ja ovat yksimielisiä väestön terveyteen liittyvistä haasteista. Kolmanneksi suunnitellaan kuntaan sopivat paikalliset toimet yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa mukaan lukien paikalliset asukkaat. Neljännessä vaiheessa päätetään toimenpiteet sekä niistä vastaavat tahot, jonka jälkeen viidennessä vaiheessa toimenpiteet toteutetaan käytännössä. Käyttönotolle on olennaista sen tarkka seuranta ja dokumentointi. Kuudes vaihe keskittyy arviointiin ja olennaista on jokaisen vaiheen huolellinen arviointi monesta eri näkökulmasta. Viimeisessä vaiheessa tarkastellaan kokonaisuudessaan tapahtumaa tunnistamalla ja

analysoimalla sen tuottamia kokemuksia. Seitsemännen vaiheen tarkoituksena on uuden tiedon tuottaminen terveyden edistämisen parantamisen näkökulmasta (Lillefjell ym. 2018).

KUVIO 2. Terveyden edistämisen työmalli Lillefjell ym. (2018) mukailen. Laatikoissa hyvinvointikertomuksen, kuntastrategian ja hyvinvointisuunnitelman asemoituminen työmalliin (THL 2010a).

3.1 Hyvinvoinnin edistämisen päätöksenteko kunnassa

Kunnan johtamisjärjestelmän perustana on kuntalaki, joka mahdollistaa laajasti erilaiset johtamis- ja organisaatiomallit. Kaikissa malleissa ylin päätösvalta on kuntalaisten poliittisesti valitsemalla valtuustolla, joka päättää kunnan hallinnon rakenteen sekä toimivallan ja tehtävien jaon (Kuntaliitto 2019b). Valtuuston koko määräytyy kunnan asukasluvun perusteella, esimerkiksi noin 20 000 asukkaan kunnassa kunnanvaltuutettuja on vähintään 43 henkilöä (Kuntalaki 410/2015, 16 §). Kuntalain (410/2015, 30 §) mukaan kunnassa on oltava valtuuston lisäksi kunnanhallitus sekä tarkastuslautakunta. Lisäksi kunta voi asettaa valiokuntia,

johtokuntia ja jaostoja. Kunnanvaltuusto valitsee kunnanhallituksen, joka vastaa kunnan hallinnosta ja taloudenhoidosta, valmistelee ja panee täytäntöön valtuuston päätökset sekä valvoo laillisuutta (Kuntalaki 410/2015, 39 §). Kunnan johtoryhmä koostuu muun muassa hallinto-, talous-, kehitys- ja henkilöstöjohtajista tai muista keskeisistä henkilöistä ja sen tarkoituksena on toimia kunnanjohtajan johtamistyön apuna kuntaorganisaation valmistelu- ja kehittämistyössä sekä viestinnässä ja yhteistoiminnassa (Kuntaliitto 2017).

Kaikki kunnan toimialat osallistuvat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtamiseen. Kunnanjohtajan sekä eri toimialojen johtajista koostuvan johtoryhmän vastuulla on kuitenkin koordinoida toimintaa sekä varmistaa tarvittava ohjaus ja resurssit (THL 2019). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2015) mukaan kunnan terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi on olennaista poliittinen tahto, jota tulee löytyä poliittisesti valituilta luottamushenkilöiltä. Hyvinvointityön tulisi olla kiinteä osa kuntastrategiaa sekä sisältyä kunnan talouden ja toiminnan suunnitteluun. Lopulta olennaisimmat mahdollistajat ja rajoittajat ovat kunnan voimavarat eli taloudelliset voimavarat ja sen henkilöstö (Uusitalo ym. 2003).

Kuntajohdon lisäksi kaikkien toimialojen tulee olla sitoutuneita suunnitelmien toteutukseen, sillä kuntalaisten hyvinvoinnin varmistamiseksi tarvitaan kaikkien toimialojen osaamista. Kuntajohdon vastuuna on huolehtia siitä, että hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen huomioidaan kunnan kaikessa päätöksenteossa (Mäki ym. 2017). Paahtaman (2016) mukaan kuntalaisten hyvinvoinnin edistämistä tulisi toteuttaa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Mukana edistämistyössä tulisi olla kunnan omien toimialojen lisäksi muun muassa vapaaehtoistoiminta, eri yhteisöt, yritykset ja järjestöt sekä seurakunta.

Hyvinvointijohtaminen tapahtuu luontevasti kunnan johtoryhmässä, ja sitä laajennetaan tarvittaessa eri toimialojen asiantuntijoilla (THL 2016). Ståhlin ym. (2017) selvityksen mukaan vuonna 2017 hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutahona oli yleisimmin kunnan johtoryhmä. Viidenneksessä kunnista oli nimetty vastuutahoksi hyvinvointiryhmä. Vastuu on aikaisempia vuosia yleisemmin annettu ryhmälle yksittäisen viranhaltijan sijaan. Vastuutahon nimeäminen puuttui 7 prosentilta kunnista (Ståhl ym. 2017). Paahtaman (2016) mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä olisi suositeltavaa, että kunnissa työskentelisi

hyvinvointikoordinaattori, jonka toimenkuvana on yhteistyö kunnan eri toimialojen kanssa sekä laajempi yhteistyö kunnan alueella toimivien hyvinvoinnin edistäjien kanssa. (Paahtama 2016). Hyvinvointikoordinaattorin laajempina tehtävänä on tuottaa kunnille sisällöllistä ja menetelmällistä tietoa hyvinvoinnista ja terveyden edistämisestä sekä seurata kunnan edistämistyön tilannetta ja kehittämistarpeita. Lisäksi koordinaattori osallistuu kunnan hyvinvointiryhmän kokouksiin, tukee hyvinvointikertomuksen valmistelua, järjestää koulutuksia (Bots ym. 2017) ja raportoi kunnan johtoryhmälle asukkaiden hyvinvointitilanteesta (THL 2016). Vuonna 2019 hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön koordinointiin oli nimetty henkilö 94 prosentista kunnista (TEA Viisari 2019). Kansainvälisessä kirjallisuudessa hyvinvointikoordinaattoria vastaa tietokoordinaattori (knowledge broker) (Armstrong ym. 2013). Tietokoordinaattorin ja päätöksentekijöiden yhteistyö nähtiin mahdollisesti tiedonkäyttöä lisäävänä tekijänä niissä organisaatioissa, joissa organisaatiokulttuuri ei tukenut tiedonkäyttöä päätöksenteossa. Tietokoordinaattorin tehtävänä oli tarjota päätöksentekijöille laajasti tutkittua tietoa ja tukea sen käyttöä päätöksenteossa (Armstrong ym. 2013).

3.2 Tiedolla johtaminen ja kuntien käytössä oleva hyvinvointitieto

Tiedolla johtaminen tarkoittaa tiedon hyödyntämistä päätöksenteon tukena (Leskelä ym. 2019). Kunnan päätöksenteon lähtökohtana on tieto kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä, sekä niihin vaikuttavista tekijöistä (THL 2016; Lillefjell ym. 2018). Tietoon perustuvien päätösten avulla voidaan toimia tehokkaasti ja kustannustehokkaasti, ja parantaa tätä myötä yksilöiden ja yhteisöjen terveyttä (Armstrong ym. 2013). Tiedolla johtaminen vaatii sekä ajankohtaista tietoa kunnassa asuvan väestön hyvinvoinnista ja sen muutoksista (THL 2016) että kunnan ulkopuolista tietoa, esimerkiksi kustannusvaikuttavista toimintatavoista (Sitra 2014).

Kyvykäs johtaminen ja henkilöstön osaaminen ovat merkityksellisiä tekijöitä terveyden edistämisessä paikallistasolla (Weiss ym. 2016). Johtamisella on olennainen vaikutus hyvinvointipolitiikan kehittämisessä sekä terveyden edistämisen ohjelmien toimeenpanossa paikallistasolla. Johtajan sitoutumisella asetettuihin tavoitteisiin sekä käytännön tuella tavoitteiden saavuttamiseksi on nähty olevan terveyttä edistävä vaikutus (Weiss ym. 2016).

Johtamisen osalta hyvinvoinnin edistämistyön yhtenä haasteena on kunnassa työskentelevien ammattiryhmien eri näkemykset hyvinvoinnin edistämisestä, joka saattaa johtaa päätöksenteon etenemättömyyteen (Wye ym. 2015).

Suomen terveydenhuoltolaki (1326/2010, 12 §) velvoittaa kunnat seuraamaan asukkaittensa terveyttä ja hyvinvointia sekä raportoimaan kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä toteutetuista toimenpiteistä valtuustolle vuosittain. Terveydenhuoltolaki (1326/2010, 12§) velvoittaa kunnat laatimaan hyvinvointikertomuksen kerran valtuustokaudessa. Hyvinvointikertomuksen tarkoituksena on toimia kunnan strategisen johtamisen työvälineenä hyvinvointi- ja terveyden edistämistyössä (kuviot 3). Hyvinvointikertomus on tiivis tietopaketti kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä sekä siihen vaikuttavista tekijöistä (THL 2010a). Kunnat saavat päättää hyvinvointikertomuksen sisällöstä ja rakenteesta itsenäisesti. Kunnat valitsevat itsenäisesti myös käyttämänsä tietolähteet (Männistö & Mieskolainen 2015). Hyvinvointikertomus on kunnassa yhteistyössä laadittu arvio, johon kootaan tietoa väestöryhmittäin valtakunnallisista indikaattoreista ja kunnan omista tietolähteistä. Lisäksi hyvinvointikertomuksessa kuvataan kunnan toteuttamat hyvinvointia edistävät toimenpiteet ja arvioidaan toimenpiteiden toteutuminen (THL 2010a).

Hyvinvointikertomukseen kootun tietopaketin pohjalta tehdään johtopäätökset ja laaditaan ytimekkäät strategiset tavoitteet kuntastrategiaan (THL 2010a). Kokonaisuudessaan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden asettamisen tulee perustua tietoon ja yhteiseen näkemykseen siitä, minkälaiseen muutokseen pyritään (THL 2016). Kuntastrategiassa kunta tuo valintansa esiin ja sen tarkoituksena on ohjata kunnan toimintaa ja sitouttaa kuntajohto ja eri toimialat suunnitelmien toteutukseen (THL 2010b). Jos hyvinvointikertomuksessa on kuvattu väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopisteet yleistason tasolla, tarvitaan lisäksi erillinen hyvinvointisuunnitelma. Hyvinvointisuunnitelmassa kuvataan selkeästi tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahot sekä toteuttamisen aikataulus ja mittarit (THL 2010a). Hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman avulla kunta tiivistää eri alojen asiantuntijoiden näkemykset ja yhteiset tavoitteet terveyden edistämisen suunnittelu-, seuranta- ja arviointityöstä (THL 2018).

KUVIO 3. Hyvinvointikertomuksen, kuntastrategian ja hyvinvointisuunnitelman roolit kunnan hyvinvointijohtamisessa (THL 2010a; THL 2010b).

Laajassa hyvinvointikertomuksessa väestön hyvinvointi- ja terveystietoa tulisi tarkastella väestöryhmittäin (Mäki ym. 2017). Kauppisen & Hätösen (2014) tutkimuksessa havaittiin kuitenkin, että väestöryhmien välisiä terveyseroja tunnistettiin vähän. Vuonna 2017 jo 74 prosenttia kunnista oli määrittänyt hyvinvointikertomuksessaan toimenpiteitä väestöryhmien hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiseksi (Ståhl ym. 2017). Valtuuston hyväksymän laajan hyvinvointikertomuksen laatiminen oli raporttien (Ståhl ym. 2015; 2017; TEAviisari 2019) mukaan lisääntynyt. Vuonna 2019 laaja hyvinvointikertomus oli laadittu 97 prosentissa kunnista (TEAviisari 2019). Kuntien hyvinvointikertomusten hyödyntäminen kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden kuvaamisessa on kuitenkin varsin alihyödynnettyä (Hakamäki ym. 2018). Kunnan hyvinvointikertomustyön asema ja arvostus sekä toimintakulttuuri näkyvät hyvinvointikertomuksessa (Kauppinen & Hätönen 2014). Keskeisiin kehittämisaalueisiin lukeutuvat monialaisuuden varmistaminen ja kootun tietopohjan parempi hyödyntäminen tavoitteenasettelussa, toimenpiteissä ja seurannassa (Hallituksen esitys 15/2017). Hyvinvointikertomuksissa tulisi hyödyntää indikaattoritiedon lisäksi myös kuntien omia

tilastoja sekä laadullista tietoa kuntalaisten ja työntekijöiden kokemuksista (Kauppinen & Hätönen 2014). Yleisesti Suomessa kuntien haasteena nähdään suunnitelmien ja niissä asetettujen tavoitteiden seuranta (Hallituksen esitys 15/2017). PROMEQ-hankkeen tutkimustulosten mukaan kuntien hyvinvointikertomustyö on vielä laajalti vaatimatonta tai korkeintaan kehittyvällä tasolla. Hyvinvointikertomusten haasteena on hajanainen hyvinvointitieto ja asetettujen tavoitteiden jääminen irrallisiksi käytännön toiminnasta. Hyvinvointikertomukset laaditaan lisäksi pääosin yksittäisten viranhaltijoiden vastuun tai ainoastaan terveydenhuollon toimesta (Syväjärvi & Leinonen 2019).

Tiedolla johtamisella on liikunnan osalta kasvava merkitys ja sen tavoitteena on alkuun väestön liikuntakäyttäytymisen kehityksen ja muutosten selvittäminen, tietoaukkojen paikkaaminen sekä valtionhallinnon toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi. Tietoaukkojen suhteen tulisi tulevaisuudessa enemmänkin keskittyä siihen, että tieto olisi oikeassa muodossa ja helposti saatavissa päätöksentekijöille sekä muille liikunnan toimijoille (Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018). Knealen ja kumppaneiden katsauksen (2018) mukaan tutkitun tiedon käyttö päätöksenteossa on nykyisin varsin runsasta, mutta sen käyttö on kuitenkin varsin kapea-alaista ja paikoin sen käytöstä puuttuu läpinäkyvyys. Lisäksi tutkittua tietoa saatetaan käyttää niin, että sen tarkastaminen, mittaaminen ja pidemmän aikavälin tarkastelu ei ole mahdollista (Kneale ym. 2018).

Kuntakohtaista avointa liikuntaan liittyvää tilasto- ja mittaritietoa on saatavissa runsaasti eri lähteistä. Myös tiedontuottajia on lukuisia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos tarjoaa Sotkanet, Hyvinvointikompassin, Terveystemme ja TEAvisari tilasto- ja indikaattoripankit sekä paljon valmiita tietokantaraportteja. Jokaisesta tietokannasta löytyy paljon liikuntaan liittyvää tietoa (THL 2020b). Myös pienemmät tutkimuslaitokset ja yliopistot tuottavat liikuntaan liittyvää tietoa. Likes-tutkimuskeskus tuottaa muun muassa Liikkuva koulu, Liikkuva opiskelu ja Liikkuvan varhaiskasvatuksen raportteja rekisteröitymiseen ja arviointiin liittyen (Likes-tutkimuskeskus 2020). Jyväskylän yliopiston LIPAS -liikuntapaikat rekisteriin on koottu kuntien liikuntapaikat (LIPAS-liikuntapaikat 2020). Tilastokeskuksen sivuilta on taas löydettävissä kuntatalouteen liittyvää tietoa, esimerkiksi kunnan liikuntainvestoinneista (Tilastokeskus 2020). Kaikista edellä mainituista tietolähteistä on koottu liikuntaan liittyviä

tunnuslukuja Likes-tutkimuskeskuksen Kunta-Virveli -työkaluun (Likes -tutkimuskeskus 2020).

3.3 Hyvinvointitiedon käytön haasteet päätöksenteossa

Päätöksenteossa käytettävän hyvinvointitiedon käytön esteet ovat usein organisaatioon, sen käytäntöihin ja rakenteisiin liittyviä (Armstrong ym. 2013; Kelly ym. 2017; van de Goor ym. 2017). Johdon tuki, taloudelliset ja ajalliset voimavarat, henkilöstön osaaminen, sekä selkeät toimintatavat ovat olennaisia tiedon käytön esteitä (van de Goor ym. 2017). Organisaation päivittäisen rutiininomaisen ja hitaan toiminnan, muun muassa pitkät yhteistyösopimukset eri toimijoiden kanssa, nähtiin ajankohtaisen tiedonkäytön esteenä (Kelly ym. 2017). Organisaation ja sen käytänteiden on olennaista tukea tiedonkäyttöä yksilötasolla, ja tiedonkäytön lisäämiseksi tulee keskittyä sekä organisaationallisten että yksilöllisten tekijöiden kehittämiseen (Armstrong ym. 2013).

Tutkimuksissa kävi ilmi, että päätöksenteon tueksi ei aina ole käytettävissä juuri oikeaa tietoa (Goodwin ym. 2013; Oliver & de Vocht 2014; Wye ym. 2015). Tutkitun tiedon tulisi olla käytännönläheistä sekä paikalliseen kontekstiin sopivaa (Wye ym. 2015). Puuttuvaa tutkimustietoa saattoi tällöin paikata päätöksentekijöiden omat arvot ja ideat (Deas ym. 2013). Lopputuloksena saattoi myös olla päättämättömyys ja päätöksenteon etenemättömyys (Wye ym. 2015). Tutkimuksissa kävi myös ilmi erimielisyydet tutkitun tiedon suhteen, päättäjät arvostavat ja tätä myötä käyttävät tutkittua tietoa eri lailla päätöksenteossa (Kelly ym. 2017; Kneale ym. 2017). Tutkitun tiedon tuli myös ikään kuin sopia poliittiseen ilmapiiriin. Jos tutkittu tieto ja poliittinen tahto eivät kohdanneet, tutkimusten mukaan vaikuttavin toiminta saatettiin korvata toisella tutkitusti vähemmän vaikuttavalla (Deas ym. 2013). Yksi kuntien keskeisimmistä haasteista liittyen liikunnan edistämiseen ovat puutteelliset talous- ja henkilöstöresurssit (Riikonen ym. 2018). Ajankäytön haasteet nähtiin myös olennaisena tiedonkäytön ongelmana. Tästä syystä päätöksentekijöiden toiveena olikin tiivistelmä relevantista tutkimustiedosta, joka sisältäisi lisäksi selkeät toimintasuositukset (Gemmel ym. 2017). Ajankäytöllisten haasteiden ratkaisuna voisi olla pidemmän aikavälin tavoitteiden laatiminen kansallisen tason tapaan (Weiss ym. 2016).

Hyvinvointitiedonkäytön haasteena voi myös olla tietoon käsiksi pääseminen, johtuen esimerkiksi päättäjien tiedonhankintataidoista (Wye ym. 2015, Kneale ym. 2017). Puutteita saattoi olla myös päättäjien taidoissa arvioida tiedon laatua (Wye ym. 2015). Tutkimuksissa havaittiin myös, että tietoa haettiin pääosin omien kontaktien kautta (Oliver & de Vocht 2015; Wye ym. 2015). Paikallistason toimijoilta saattoi myös puuttua ammattitaito ja osaaminen mittari- ja indikaattoritiedon soveltamiseen päätöksentekoa varten (Gemmel ym. 2017). Deasin ym. (2013) mukaan olennaista on myös vahvistaa päättäjien tietoutta väestön terveyttä uhkaavasta ongelmasta. Tietoa ja kokemusta omaavat avainhenkilöt olivatkin olennaisessa asemassa tällöin (Deas ym. 2013). Olennaisena nähtiin henkilöstön koulutus, tietokoordinaattorin toimiminen organisaatiossa sekä erilaisiin työkaluihin, kuten tietopankkeihin käsiksi pääseminen (Armstrong ym. 2013; Wye ym. 2015).

Hyvinvointikertomusten sisältöä kuvaavassa tutkimuksessa yhtenä haasteena nähtiin monimuotoisen tiedon hyödyntäminen. Hyvinvointikertomuksen lähteinä käytettiin pääosin sosiaali- ja terveystoimen indikaattorilähteitä, jolloin hyvinvointitieto on usein määrällistä ilman johtopäätöksiä (Kauppinen & Hätönen 2014). Myös kansainvälisistä tutkimuksista kävi ilmi, että mittari- ja indikaattoritietoa käytettiin paikallistason päätöksenteossa paljon, mutta muun tutkitun tiedon käyttö oli vähäistä (Kneale ym. 2018). Mittari- ja indikaattoritiedon haasteina nähtiin tiedon laatu ja luotettavuus (Gemmel ym. 2017; Kneale ym. 2017). Samaista tiedonlaatua saatettiin myös käyttää tavalla, joka esti muutosten pidempiaikaisen mittaamisen ja seurannan (Kneale ym. 2018).

3.4 Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteistyö

Terveyden edistämisessä ensisijaista on eri sektorien välinen yhteistyö, koska väestön elinoloihin ja terveyteen vaikuttaa useat julkisen sektorin politiikkatoimet (Hämäläinen & Aro 2015). Valtioneuvoston liikuntapolitiittisen selonteon mukaan (2018) liikunnan edistämisen tulisi olla osa laajempia kokonaisuuksia, ei vain terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä, vaan myös koulutusta, nuorisotyötä sekä olosuhteiden kehittämistä. Laaja terveyden edistämisen yhteistyö eri hallinnonalojen ja muiden toimijoiden kesken nähdään tärkeänä myös kansainvälisesti (Pettman ym. 2013; Weiss ym. 2016; Gemmel ym. 2017; Van Vliet-Brown ym.

2017; Lillefjell ym. 2018). Armstrongin ym. (2013) mukaan hallinnonalojen lisäksi monialaisen yhteistyön tulisi kattaa eri tason terveysalan toimijat, kuten pääjohtajat, johtajat ja projektipäälliköt. Yhteistyö tutkijoiden ja terveysalan toimijoiden kesken nähtiin erityisen tärkeänä hyvinvointitiedonkäytön näkökulmasta (Deas ym 2013; Hämäläinen & Aro 2015; Gemmel ym. 2017; van de Goor ym. 2017). Tärkeäksi nähtiin myös yhteistyö paikallisten osajien ja asukkaiden kanssa (Deas ym. 2013; Kneale ym. 2017). Monialaisen yhteistyön vaatimuksena on rakenteet, jotka mahdollistavat ja tukevat vastuunottoa ja työnjakoa yhteisesti sovittuihin tavoitteisiin pääsemiseksi (Hallituksen esitys 15/2017). Weiss ym. (2016) kuvaavat katsauksessaan yhteistyötä vahvistavana lähestymistapana koko järjestelmän täyttämistä yhteistyöllä, jolloin yhteistyötä toteutetaan jokaisella mahdollisella yhteiskunnan ja politiikan tasolla.

Hämäläinen & Aro (2015) nostavat esiin yhteistyön eri sektoreiden politiikkatoimien ja tutkimustiedon välillä. Esimerkiksi terveys-, liikunta- ja ympäristösektoreiden päätöksenteon ja tutkimustiedon hyödyntämisen välinen vuorovaikutus on olennaista, ja jotta saataisiin aikaan vaikuttavampia politiikkatoimia ja -ohjelmia, tulisi tutkimustiedon jo lähtökohtaisesti ja ennakkoiden pureutua politiikkatoimien vaikutuksiin (Hämäläinen & Aro 2015). Ratkaisuna tiedon puuttumisen ongelmaan nähtiin muun muassa päätöksentekijöiden ja tutkijoiden yhteistyön vahvistaminen. Näin tutkijat voisivat ymmärtää paremmin päätöksentekoa ja sen tarpeita, jolloin oikeanlaisen tutkitun tiedon tuottaminen olisi mahdollista (Deas ym. 2013; Wye ym. 2015; Gemmel ym. 2017). Yhteistyön tulisi sisältää tapaamisia, jolloin tiedonvaihdon on mahdollista olla kirjallisen sijaan suullista (Wye ym. 2015; Gemmel ym. 2017). Olennaisena nähtiin myös tapaamisten säännöllisyys (Kneale ym. 2018).

Eri toimialojen yhteistyön koordinoimattomuus ja tätä myötä hallinnon ja päätöselinten huono sitouttaminen vaikuttaa suuresti liikunnan edistämistyöhön (Riikonen ym. 2018). Van Vliet-Brownin ym. (2017) katsauksessa havaittiin, että vain alle puolissa katsaukseen valikoituneissa asiakirjoissa oli määritelty yhteistyö. Terveys kaikissa poliitikoissa -toimintatapa nähtiin yhtenä mahdollisuutena rakentaa yhteistä ymmärrystä terveyden edistämisen haasteista sekä parantaa poliittista ja yhteisöllistä sitoutumista terveyden edistämiseen (Lillefjell ym. 2018). Toimintatavan käyttö kuntatasolla ei kuitenkaan aina toteudu johtuen rahoituksen, poliittisen

tuen, kommunikaation, yhteisen sitoutumisen, työryhmän vakiintumattomuuden ja laillisen velvoittamattomuuden haasteista (Van Vliet-Brown ym. 2017).

Suomessa liikunnan edistäminen kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnan alle, mutta sosiaali- ja terveysministeriö on ollut yhä kiinnostuneempi liikunnan edistämisestä ja sen toiminta on koko ajan aktiivisempaa liikunnan edistämistyössä. Lisäksi liikenne- ja viestintäministeriö sekä maa- ja metsätalousministeriö ovat olleet kiinnostuneita muun muassa kävelyn ja pyöräilyn sekä matkailun edistämisestä. Useiden sektoreiden ja instituutioiden toiminta liikunnan edistämässä voi johtaa kilpailu tai vastakkainasetteluasetelmaan hallinnon ristiriitaisuuksien ja päällekkäisten politiikkatoimien vuoksi. Yhteistyön, kehittämisen sekä osaamisen, resurssien ja toiminnan kokonaisvaltaisen hyödyntämisen sijaan syntyykin vain kiivas kilpailu resursseista (Hämäläinen & Aro 2015). Myös Kellyn ym. (2017) tutkimus tuo esille vastakkainasettelun, jolloin paikallisten päättäjien on vaikea vastaanottaa toimintaohjeita muilta. Ristiriitaa saattoi aiheuttaa myös kunnan tai paikallisten toimijoiden vahva halu pitää kiinni itsenäisyydestään. Kansainväliset tutkimukset korostavat päätöksentekoon osallistuvien avainhenkilöiden ja yhteisöjen tiivistä yhteistyötä sekä yhteistä päämäärää ja halua (Armstrong ym. 2013; Deas ym. 2013; Lillefjell ym. 2018).

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli kuvata liikunnan edistämistä kunnan hyvinvointijohtamisessa. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaista tietoa kunnassa on kuntalaisten liikkumisesta ja miten sitä on käytetty päätöksenteossa?
2. Millaisia tavoitteita kuntastrategiassa on kuntalaisten liikunnan edistämiseksi?
3. Miten kunnan viranhaltijat kuvaavat arkiliikunnan edistämistä työssään?

5 TUTKIMUSAINEISTO JA ANALYYSI

Tämän tapaustutkielman aineisto koostuu yhden keskisuuren kunnan hyvinvointikertomuksen, kuntastrategian ja hyvinvointisuunnitelman arkiliikunnan edistämiseen liittyvistä osioista. Neljäntenä aineistona on Kunta-Virveli -työkalusta (Likes-tutkimuskeskus 2020) löytyvä avoin kunnan arkiliikunnan edistämiseen liittyvä tieto. Viidentenä aineistona on tarkasteltavan kunnan kolmen viranhaltijan haastatteluiden arkiliikunnan edistämiseen liittyvät ilmaisut (kuvio 4). Tapaustutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä hahmottamaan ja lisäämään ymmärrystä ilmiöstä kokonaisuutena ja eri näkökulmista (Häikiö & Niemenmaa 2007, 42-45). Tapaustutkimusta luonnehtii useanlaisten aineistojen lisäksi eri analyysimenetelmien käyttö (Laine ym. 2007, 10).

KUVIO 4. Tapaustutkimuksen aineiston muodostavat arkiliikunnan edistämiseen liittyvät eri osiot.

Hyvinvointikertomus, kuntastrategia sekä hyvinvointisuunnitelma ovat kuntien avoimia asiakirjoja, joiden tarkastelu on kaikille mahdollista. Hyvinvointikertomukseen kunta kokoaa väestönsä hyvinvointia ja terveyttä koskevat tiedot ja laatii tämän pohjalta kuntastrategiaan

päätavoitteet sekä erilliseen hyvinvointisuunnitelmaan tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahot, aikataulutuksen ja mittarit (THL 2010a). Tutkimusaineistoksi valitut asiakirjat olivat kunnan tuoreimmat, hyvinvointikertomus oli vuosilta 2013-2017, kuntastrategia vuosille 2017-2021 ja hyvinvointisuunnitelma vuosille 2019-2021. Hyvinvointikertomusta, kuntastrategiaa ja hyvinvointisuunnitelmaa tarkasteltiin sisällön erittelyn avulla. Hyvinvointikertomuksesta tarkasteltiin väestön liikunta-aktiivisuuden kuvauksia ja siinä käytettyjä indikaattoreita sekä muuta kunnan hyödyntämää avointa hyvinvointitietoa. Kuntastrategiasta ja hyvinvointisuunnitelmasta tarkasteltiin arkiliikunnan edistämiseksi asetettujen tavoitteiden, toimenpiteiden, vastuutahojen sekä mittareiden määrittelyn tarkkuutta ja lukumääriä. Tarkastelua tehtiin Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen tekemien hyvinvointikertomuksen, strategisten tavoitteiden ja hyvinvointisuunnitelman laatimiseen annettujen suositusten valossa (THL 2010a; THL 2010b). Hyvinvointikertomuksen, kuntastrategian ja hyvinvointisuunnitelman laatimisen ohjeita ja suosituksia on avattu luvussa 3.2.

Hyvinvointikertomuksen, kuntastrategian ja hyvinvointisuunnitelman analyysi aloitettiin käymällä asiakirjat kokonaisuudessaan useaan kertaan läpi. Tämän jälkeen aineistoista siirrettiin omaksi tiedostokseen kaikki arkiliikunnan edistämiseen liittyvät ilmaisut. Hyvinvointikertomuksesta löytyi arkiliikunnan edistämiseen liittyviä ilmaisuja yhden sivun verran (fonttikoko 11, riviväli 1). Kuntastrategian osalta aineistoa kertyi kuvakaappauksena yksi A4 -sivullinen. Hyvinvointisuunnitelmasta kertyi yhteensä noin neljä sivua arkiliikunnan edistämiseen liittyviä ilmaisuja (fonttikoko 11, riviväli 1).

Kunta-Virveli on visualisointi- ja ennakointityökalu, joka sisältää kuntien liikunnan edistämisen tunnuslukuja. Työkalun tavoitteena on koota ja yhdistää tietoa eri aineistoista sekä helpottaa kuntien arviointityötä liittyen liikunnan edistämiseen. Likes- tutkimuskeskuksen tuottamaan Power BI- pohjaiseen kahdeksantoista sivuiseen työkaluun oli tutkimushetkellä koottuna kuntien tuoreinta tilasto- ja indikaattoritietoa kahdestatoista eri aineistosta. Tiedot olivat pääosin vuosien 2017 ja 2020 väliltä. Poikkeuksena oli Liikkuva koulu -ohjelman rekisteröitymis- ja nykytilan arvioinnin tietokanta, joka sisälsi tietoa vuosien 2014-2020 väliltä. Aineistojen taustalla oli kuusi eri tiedontuottajaa. Kunta-Virveli -työkalusta tarkasteltiin kunnan arkiliikunnan edistämisestä löytyvää mittari- ja indikaattoritietoa ja sen lähteitä. Kunta-

Virveli -työkalu oli kokonaisuudessaan 18-sivuinen ja kaikki kahdeksantoista tietosivua tarkasteltiin arkiliikunnan edistämisen osalta relevanttina aineistona.

Haastatteluaineisto sisälsi kolme haastattelua ja haastateltavat olivat kunnan viranhaltijoita kunnan eri hallinnonaloilta. Haastatteluaineisto saatiin käyttöön valmiina ja se oli kerätty loppuvuoden 2019 sekä alkuvuoden 2020 aikana. Haastattelu oli teemahaastattelu ja sen teemana oli kunnan hyvinvointityö. Haastatteluaineiston analyysia edelsi nauhojen litterointi ja se tehtiin sanatarkasti. Kokonaisuudessaan litteroitua haastatteluaineistoa oli noin 40 sivua (fonttikoko 11, riviväli 1). Tämän jälkeen haastatteluaineistoon tutustuttiin lukemalla se läpi useaan kertaan ja irrotettiin lopulta kaikki arkiliikunnan edistämiseen liittyvät ilmaisut omaksi tiedostoksi. Yleiseen hyvinvoinnin edistämiseen liittyvät ilmaisut rajattiin aineistosta pois. Kun kaikki arkiliikunnan edistämiseen liittyvät ilmaisut saatiin irrotetuksi, relevanttia arkiliikunnan edistämiseen liittyvää haastatteluaineistoa kertyi noin 15 sivua (fonttikoko 11, riviväli 1). Analyysia jatkettiin lukemalla useaan kertaan läpi haastateltavien arkiliikunnan edistämistyöhön liittyviä ilmaisuja.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tarkoituksena on pyrkiä kuvaamaan ilmiötä tiivistetysti sekä yleisessä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117). Haastatteluaineistoa on tarkasteltu aineistolähtöisellä sisällönanalyysin avulla Schreieria mukaillen (2012), analyysiyksikkönä toimii yksi haastattelu ja merkitysyksiköksi määritettiin yksi alkuperäisen aineiston merkityksellinen osa, joka saattoi olla yksittäinen lause tai pidempi keskustelun osa. Analyysiyksiköt numeroitiin yhdestä kolmeen ja merkitysyksiköt koodattiin juoksevalla numeroinnilla 1.1, 1.2, jne. Merkitysyksiköiden sisällöt on tiivistetty pelkistettyihin ilmauksiin ja ryhmitelty yhtäläisyyksien mukaan alaluokkiin. Alaluokat ryhmiteltiin vielä tämän jälkeen pääluokiksi. Kuviossa 5 on esimerkki analyysin etenemisestä alkuperäisilmauksista pääluokkatasolle yhden pääluokan osalta. Pääluokkia syntyi lopulta kolme ja ne olivat arkiliikunnan edistämisen nykytila kunnassa, hyvinvointitiedon käyttö ja arkiliikunnan edistämisen yhteistyö. Liikunnan edistämisen nykytila kunnassa -pääluokka sisälsi kuvauksia arkiliikunnan edistämiseen liittyvistä edistämistoimista, arkiliikunnan asemasta osana hyvinvoinnin edistämistä, sen haasteista ja resursseista. Hyvinvointitiedon käyttö -pääluokka muodostui kolmesta alaluokasta ja ne kuvasivat kunnassa käytettävissä olevaa liikkumiseen liittyvää hyvinvointitietoa, sen käyttöä ja siihen liittyviä haasteita. Yhteistyö -pääluokka

muodostui kolmesta alaluokasta ja ne kuvasivat kunnassa tapahtuvaa liikunnan edistämiseen liittyvää yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Alaluokkia kertyi kuhunkin pääluokkaan 3-4. Lopullinen analyysikehys löytyy tutkielman liitteistä (liite 4).

Alkuperäisilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Pääluokka
1.4 ”Jonkun verranhan on tehty yhteistyötä vaikka - - sillä tavalla, että [seura]valmentajat on tullut meidän koulun kerhoihin”	1.4 Koulun ja liikuntaseurojen välillä tapahtuu yhteistyötä	Kunnan toimialojen kesken tapahtuva yhteistyö	Arkiliikunnan edistämisen yhteistyö
2.15 ”nyt meillä on justiin tällainen hanke - - että millä tavalla vanhusten liikkumista edistettäisiin haja-asutusalueilla”	2.15 Kunnan liikuntatoimella ja vanhustalpalveluilla on yhteinen hanke		
1.5 ”...tämmösiä pienempiä juttuja on ollu [yhteistyötä]. Meidän seurat on sen verran pieniä, että ei taas ole varaa täysaikaseen työntekijään”	1.5 Kunnan yhteistyö urheiluseurojen kanssa on pienimuotoista, koska pienillä urheiluseuroilla ei ole varaa täysaikaseen työntekijään	Yhteistyö kunnan ulkopuolisten toimijoiden kanssa	
2.16 ”...nyt meillä on justiin tällainen hanke - - siinä on vanhushuolto nyt [yhteistyökumppanina] - - no ei ole [järjestöjä tai kunnan toimialan ulkopuolisia toimijoita]	2.16 Vapaa-aikatoimen ja vanhustenhoollon yhteisessä hankkeessa ei ole mukana kunnan ulkopuolisia toimijoita		
3.17 ”Ensimmäinen [kehittämiskohde liikunnan edistämisessä] olis tuo yhteistyön tekeminen laajemmin	3.17 Liikunnan edistämisessä pitää tehdä laajemmin yhteistyötä	Laajan yhteistyön tarve	
1.26 ”Yhteistyötä siihen [liikunnan edistämisen kehittämiseen] tarvitaan, eli kaikkien sektoreitten, alueitten, alkaen sieltä kaavoituksesta ja tekniikasta”	1.26 Liikunnan edistämisen kehittäminen vaatii yhteistyötä kaikkien sektoreiden yhteistyötä		

KUVIO 5. Esimerkki analyysin etenemisestä ”arkiliikunnan edistämisen yhteistyö” pääluokkatasolle.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tämän tapaustutkimuksen tulokset osoittavat kokonaisuudessaan, että arkiliikunnan edistäminen kunnan hyvinvointijohtamisessa sisälsi sekä onnistumisia että haasteita. Kunnan strategisissa asiakirjoissa arkiliikunnan edistämistyö tavoitteineen, toimenpiteineen ja mittareineen näkyi vielä hyvin yleistasoisesti. Päätöksenteossa käytetty hyvinvointitieto perustui pääosin kuntapäätäjien kokemuksiin ja kunnan asukkaiden antamiin palautteisiin. Viranhaltijoiden haastatteluissa painottui kunnan tarjoamat monipuoliset liikuntapaikat sekä arkiliikunnan edistämisen hyvä asema kunnan hyvinvointityössä. Haastatteluaineiston tuloksista kävi myös ilmi, että kunnan arkiliikunnan edistämistyössä jäi haastatteluhetkellä hyödyntämättä laaja monialainen yhteistyö.

6.1 Kunnan hyvinvointikertomuksessa hyödynnettiin vähän asukkaiden arkiliikkumiseen liittyvää hyvinvointitietoa

Kunnan vuosien 2013-2017 hyvinvointikertomuksen tarkastelu osoitti, että hyvinvointikertomuksessa ilmentyi vielä vähän avoimesti saatavilla olevaa kunta tai aluekohtaista hyvinvointitietoa liittyen asukkaiden liikunta-aktiivisuuteen. Hyvinvointikertomukseen vuosilta 2013-2017 ei sisältynyt lainkaan kirjauksia tavoitteiden ja toimenpiteiden arvioinnista tai seurannasta. Kokonaisuudessaan noin neljäkymmentä sivuisessa hyvinvointikertomuksessa liikunta -sana esiintyi 11 kertaa. Kunnan hyvinvointikertomuksen osalta päätulos on esitelty alla olevassa kuviossa (kuvio 6).

Hyvinvointikertomus			
Hyvinvointitiedon käyttö: Asukkaiden liikunta-aktiivisuutta kuvaavaa hyvinvointitietoa käytettiin hyvin vähän	Kirjatut tavoitteet arkiliikunnan edistämiseksi: 0 kappaletta	Kirjatut arkiliikuntaa edistävät toimenpiteet: 11 kappaletta	Kirjatut seurantasuunnitelmat ja mittarit: 0 kappaletta

KUVIO 6. Arkiliikunnan edistämisen ilmentyminen hyvinvointikertomuksessa.

Kunnan hyvinvointikertomuksen vuosilta 2013-2017 oli kirjattu olevan laaja hyvinvointikertomus, ja sen tarkoituksena oli kuvata kuntalaisten hyvinvointia eri indikaattorien ja muun tiedon osoittamien havaintojen avulla. Hyvinvointikertomuksessa oli lisäksi tarkoitus arvioida hyvinvoinnin edistämiseen kirjattujen painopisteiden, tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista. Hyvinvointikertomukseen oli kirjattu kunnanjohtajan nimeämän hyvinvointityöryhmän jäsenet ja työryhmän tehtäväksi oli määritelty kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen yhdessä eri hallinnonalojen ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Lisäksi työryhmän vastuulle oli kirjattu hyvinvointikertomuksen valmistelu ja laadinta sekä laadittujen tavoitteiden toteutumisen seuranta jokaisena valtuustokautena. Hyvinvointikertomukseen alkuun oli kirjattu lyhyt kuvaus kunnasta ja tässä yhteydessä oli mainittu lyhyesti eri puolilta kuntaa löytyvät liikuntapaikat.

Hyvinvointikertomukseen kirjatut tiedot asukkaiden hyvinvointiin liittyen painottuivat nuorten liikunta-aktiivisuuden kuvaamiseen. Molemmat tiedot pohjautuivat Kouluterveystutkimukseen ja kuvasivat tässä tapauksessa yläkoulun 8. ja 9. luokkalaisten sekä lukiolaisten liikkumista. Vuonna 2013 yläkouluikäisistä reilu neljännes liikkui vapaa-ajallaan vähintään tunnin hengästyttävää liikuntaa. Vuoden 2017 tuloksiin verrattuna vastaavasti liikkujien määrä oli pudonnut noin 10 prosenttiyksikköä. Tieto oli kuvattu lyhyesti taulukkoon, eikä se sisältänyt tulkintaa tai toimenpiteitä, vaikka tulos oli käynyt huonompaan suuntaan. Kunnan lukiolaisten liikunta-aktiivisuutta oli kertomuksessa kuvattu lyhyesti yhdellä lauseella. Muiden väestöryhmien liikkumista ei kuvattu kunnan hyvinvointikertomuksessa lainkaan.

Kunnan lukiolaiset liikkuvat keskimääräistä enemmän (Hyvinvointikertomus 2013-2017)

Hyvinvointikertomukseen oli kirjattu kolme painopistealuetta ikäryhmittäin, lapset ja lapsiperheet, nuoret, ikääntyneet. Kohderyhmille oli kirjattu yhteensä viisitoista tavoitetta, joista kahdeksan liittyi hyvinvoinnin edistämiseen. Arkiliikunnan edistämiseksi kohdennettuja tavoitteita ei hyvinvointikertomukseen sisällynyt yhtään. Arkiliikuntaa edistäviä toimenpiteitä oli sen sijaan kirjattu 11; lapsille ja lapsiperheille 5, ikääntyneille kolme ja työllisyyden parantamiselle kolme. Nuorten arkiliikunnan edistämiseksi ei eritelty yhtään tavoitetta tai toimenpidettä.

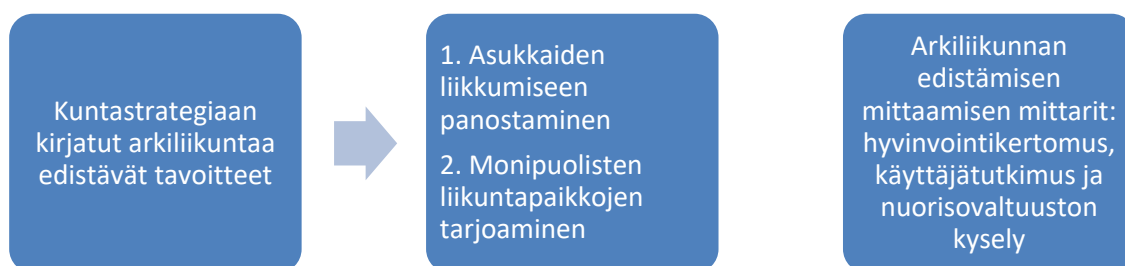
Lapsille ja lapsiperheille kirjatut neljä tavoitetta eivät yksikään tarkentuneet arkiliikunnan edistämiseen, vaan ne olivat yleisesti hyvinvointiin liittyviä. Tavoitteet olivat hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen arjen toimintaympäristöissä, terveellisten elämäntapatottumusten tukeminen, harrastetoiminnan edistäminen sekä sähköisten palvelujen kehittäminen hyvinvoinnin omaehtoisen edistämisen helpottamiseksi. Tavoitteiden toimenpiteiksi oli kirjattu elämäntapamuutoksiin tukevat ryhmät sekä terveysasemalta ja kirjastosta saatavissa ollut terveyskasvatusmateriaali sekä kirjastosta lainattavat liikuntavälineet. Lisäksi liikuntapalveluiden toimenpiteinä mainittiin liikuntajärjestöjen rahallinen tukeminen sekä liikuntaseurojen maksuttomat harjoitusvuorot alle 18-vuotiaille lapsille ja nuorille.

Ikääntyneiden hyvinvoinnin edistämiseksi kirjatut tavoitteet liittyivät terveyden ja toimintakyvyn ylläpitämiseen ja edistämiseen, kansantautien ennaltaehkäisyyn sekä oman terveyden ja hyvinvoinnin vastuunoton parantamiseen. Vanhusten palveluiden toimenpiteiksi oli kirjattu toimintakykyä tukevat kuntoutusryhmät ja vapaa-aikatoimen toimenpiteiksi ikääntyneiden liikuntaryhmät ja maksualennukset kunnan liikuntapaikkoihin. Työikäisten liikkuminen näkyi aineistossa ainoastaan yhtenä työllisyys -painopisteen toimenpiteenä. Työikäisten arkiliikuntaa lisääväksi toimenpiteeksi oli kirjattu vapaa-aikatoimen tarjoamat liikuntaryhmät.

6.2 Arkiliikunnan edistäminen ilmentyi kuntastrategiassa päämäärätasoisesti

Kuntalaisten hyvinvointi oli kirjattu vuosien 2017-2021 kuntastrategiaan arvona, missiona sekä kärkiteemana. Kuntastrategiaan sisälsi kokonaisuudessaan kaksi arkiliikunnan edistämiseen liittyvää kirjausta. Kolmesta kärkiteemasta hyvinvointi -kärkiteeman alla oli kirjaus kunnan tarjoamista monipuolisista liikuntapaikoista sekä kirjaus siitä, että kunta panosti asukkaidensa liikkumiseen (kuvio 7).

KUVIO 7. Kuntastrategiaan kirjatut tavoitteet ja mittarit.

Asukkaiden liikuntaan panostaminen ja monipuolisten liikuntapaikkojen tarjoaminen -kirjauksia ei avata kuntastrategiassa tarkemmin, vaan kirjaukset näyttäytyivät irrallisina päämäärätasolle jäävinä tavoitteina. Kuntastrategian tavoitteiden seuraamiseksi ja mittaamiseksi oli kirjattu yksitoista taloudellista ja laadullista mittaria. Kolme kirjatusta mittareista soveltui arkiliikunnan edistämisen seurantaan ja mittaamiseen. Hyvinvointikertomus oli kirjattu yhdeksi mittariksi. Lisäksi laadullisiksi mittareiksi oli valittu luontopalveluihin liittyvä käyttäjätutkimus ja nuorisovaltuuston laatima kysely. Arkiliikunnan mittaamiseen soveltuvia mittareita ei kuntastrategiassa kohdennettu erikseen kirjatuille tavoitteille.

6.3 Arkiliikunnan edistäminen ilmentyi hyvinvointisuunnitelmassa päämäärätasoisesti

Vuosien 2019-2021 hyvinvointisuunnitelman tarkastelu osoitti, että siihen kirjatut tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahojen määrittäminen sekä mittaaminen kuvastivat päämäärätasoa. Hyvinvointisuunnitelma oli kirjattu olevan hyvinvointikertomuksen II osa ja se oli tarkoitettu valtuustokaudelle 2019-2020. Hyvinvointisuunnitelman oli kirjattu pohjautuvan vuosien 2013-

2017 hyvinvointikertomukseen ja se ei sisältänyt päivitettyä kuvausta asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden nykytilasta tai liikunta-aktiivisuuden muutoksista. Lisäksi suunnitelman oli kirjattu pohjautuvan kuntastrategiaan ja sen kärkiteemojen alle. Hyvinvointisuunnitelman loppuun oli kirjattu sen laatijat ja maininta hyvinvointityöryhmän kokouksiin mahdollisuuksien mukaan osallistuneesta kunnan ulkopuolisesta asiantuntijasta/ hyvinvointikoordinaattorista. Hyvinvointisuunnitelmaan vuosille 2019-2021 oli myös kirjattu kaksi arkiliikuntaa edistävää hanketta, joissa kunta oli osallisena tai hakemus oli vireillä. Hankkeet kohdentuivat molemmat liikunnan edistämisen johtamiseen.

Vuosien 2017-2021 kuntastrategian kärkiteemoille oli hyvinvointisuunnitelmaan kirjattu tavoitteet, toimenpiteet, resurssit, vastuutaho sekä arviointimittarit. Hyvinvointisuunnitelmaan vuosille 2019-2021 oli kirjattu viisi arkiliikuntaa edistävää tavoitetta. Tavoitteille 1. ja 2. oli kirjattu samat toimenpiteet, vastuutahot ja seurantamittarit (kuvio 8).

Tavoite	Toimenpiteet	Vastuutahot	Valitut mittarit
1. Asukkaiden omaehtoisen terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen parantaminen 2. Varhaisen tuen tarjoaminen asukkaille, joilla on terveyttä ja hyvinvointia uhkaavia riskitekijöitä	-Elämäntapaohjaus -Sähköinen tiedottaminen -Mahdollisimman varhainen puuttuminen riskitekijöihin eri menetelmien avulla (esim. Lapset puheeksi (LP)-menetelmä)	-Asukas -Henkilöstö -Omaiset, läheiset ja huoltajat -Järjestöt -Hankkeet -Seurakunnat -Terveyskeskus -Luottamushenkilöt	-Tilastot -Indikaattoritieto -Talousarvio/ kustannusten seuranta
3. Asukkaiden liikuntakyvyn ylläpitäminen ja edistäminen	-Asukkaiden omaehtoisen liikuntakyvyn ja lihaskunnan ylläpitäminen -Liikuntaryhmät -Liikkumista tukevat tilat (kuntosalit) ja ympäristö (liikuntapuistot ja ladut)	-Tekniset palvelut -Vapaa-aikatoimi -Vanhus- ja vammaispalvelut -Terveyskeskus -Järjestöt -Kansalaisopisto	-Tilastot (kaatumistapaturmat, hoitojaksot, lonkkamurtumat) -Asiakaspalautteet -Kävijämäärät
4. Asukkaiden tietoisuuden lisääminen kunnan liikuntamahdollisuuksista	-Nettisivujen sisältöjen tarkentaminen	-Vapaa-aikatoimi -Kunnan hallinto	-Liikuntapaikkojen käyttäjämäärä -Palautteet
5. Turvallinen ja terveellinen ympäristö	-Kevyen liikenteen valaistuksen parantaminen -Koulujen kunnostaminen ja uudistaminen	-Luottamushenkilöt -Tekniset palvelut -Kiinteistöjen käyttövastaavat -ELY-keskus -Liikenneturvatiöryhmä	-Tilojen käyttäjämäärä -Palautteet -Liikenneonnettomuudet

KUVIO 8. Hyvinvointisuunnitelmaan kirjatut arkiliikuntaan vaikuttavat tavoitteet toimenpiteet, vastuutahot ja arviointimittarit.

Hyvinvointisuunnitelmaan kirjatut tavoitteet olivat kohdistettu laajasti koko kunnan väestöön. Tavoitteiden perusteluksi oli suunnitelmaan yleisesti kirjattu kaatumistapaturmien ennaltaehkäisy. Tarkempia tavoitekohtaisia perusteluja ei ollut hyvinvointisuunnitelmaan kirjattu. Jokaiselle tavoitteelle oli kirjattu useampi vastuutaho, mutta myös hyvin yleistasoisesti kohdentamatta vastuutahoa tavoitteelle tai toimenpiteelle. Arviointimittareiksi oli pääsääntöisesti kirjattu yleistasoisesti tilastot ja indikaattoritieto, palautteet, käyttäjämäärät tai kustannusten seuranta, mutta mittareiden tarkempi nimeäminen tai seuranta-aikataulu puuttui hyvinvointisuunnitelmasta. Hyvinvointisuunnitelmaan vuosille 2019-2021 oli myös yleisesti

kirjattu kuntalaistilaisuudet ja niistä tulevan palautteen käyttäminen hyvinvoinnin ja kunnan toimintojen kehittämisessä.

6.4 Kunta-Virveli -työkalun kuntalaisten arkiliikuntaa koskevat tiedot

Vuonna 2018 kunnan liikunnan ja ulkoilun toimintakulut olivat asukasta kohden noin 80 euroa, joka oli noin reilu 1 % kunnan käyttötalouden toimintakuluista. Samaisena vuonna kunta jakoi järjestöille liikunnan ja ulkoilun tukemiseen vajaat kaksi euroa asukasta kohden. Kokonaisuudessaan liikunnan ja ulkoilun tukemiseen käytetty rahamäärä oli kulttuuriin verrattuna puolet pienempi. Valtion kehittämis- ja liikuntapaikkarakentamisen avustuksia kunta sai vuonna 2019 vajaa 60 euroa asukasta kohden. Suurin osa avustuksista kohdistui liikuntapaikkarakentamiseen. Kuntatalouteen liittyvät tulokset perustuvat Tilastokeskuksen kuntatalous -tilastoihin.

LIPAS -liikuntapaikkatietojen mukaan kunnan asukkailleen tarjoamia liikuntapaikkoja oli vuonna 2018 kunnassa noin 170, joka oli hieman alle 9 liikuntapaikkaa tuhatta asukasta kohden. Suurin osa liikuntapaikoista on ulkokenttiä tai liikuntapuistoja. Liikuntapaikkojen sijaintia oli mahdollista tarkastella postinumeroittain ja kunnan tarjoamat liikuntapaikat sijoituivat varsin tasaisesti kunnan eri alueille.

Vuonna 2019 kaikki kunnan peruskoulut ja lukiot olivat rekisteröityneet Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu -ohjelmiin. Kunnan varhaiskasvatusyksiköistä puolestaan kaikki yhtä lukuun ottamatta olivat Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman rekisteröityneitä käyttäjiä. Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman rekisteröitymis- ja nykytilan tietokantoihin perustuen kaikki varhaiskasvatusyksiköt olivat kuitenkin ilmoittaneet täsmentäneensä liikunnan ja hyvinvoinnin edistämisen varhaiskasvatussuunnitelmassaan.

Koulu- ja opiskeluikäisten liikunta-aktiivisuuden kuvaukset pohjautuivat vuosien 2017 ja 2019 Kouluterveyskyselyihin (taulukko 1). Pääosin koulu- ja opiskeluikäisten liikunta-aktiivisuus oli eri indikaattoreihin perustuen pysynyt joko samalla tasolla tai huonontunut kahden vuoden seuranta-aikana. Erityisesti huonompaan suuntaan oli kahden vuoden seuranta-aikana

muuttuneet perusopetuksen 4. ja 5. luokkalaisten sekä lukiolaisten osuudet vähintään tunnin päivässä liikkuvien osalta. Molemmissa ikäryhmissä vähintään tunnin päivässä liikkuvien osuus oli vähentynyt noin kymmenen prosenttiyksikköä.

TAULUKKO 1. Koulu- ja opiskelikäisten kuntalaisten liikunta-aktiivisuus (Kouluterveystutkimus 2017; Kouluterveystutkimus 2019)

Indikaattori	Perusopetuksen 4. ja 5. lk		Perusopetuksen 8. ja 9. lk		Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat	
	2017	2019	2017	2019	2017	2019
Vähintään tunnin päivässä liikkuvat, %	52	42	23	23	22	10
Harrastaa liikuntaa omatoimisesti: lähes päivittäin, %			43	35	45	43
Harrastaa liikuntaa ohjatusti vapaa-ajallaan viikoittain, %			42	38	43	37
Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1h viikossa, %			24	28	21	24
Harrastaa liikuntaa omatoimisesti: ei koskaan, %			5	6	2	3
Harrastaa liikuntaa ohjatusti: ei koskaan, %			39	46	44	44

Vanhempien ikäryhmien osalta liikunta-aktiivisuuden kuvaus oli maakuntakohtaista pohjautuen FinSote 2018 -tutkimukseen. Näihin tuloksiin perustuen alueella asuvista 20-54-vuotiaista asukkaista noin neljännes harrasti vakituisesti useita tunteja viikossa vähintään kuntoliikuntaa. Vastaavasti 55-74- vuotiaista asukkaista noin 16 prosenttia liikkui vakituisesti

useita tunteja viikossa vähintään kuntoliikuntaa. Noin viidennes alueella asuvista 20-54-vuotiaista ei harrastanut lainkaan vapaa-ajan liikuntaa.

6.5 Viranhaltijoiden kuvaukset arkiliikunnan edistämistyöstä vahvistivat strategisten asiakirjojen hankaluuksia

Haastateltavien kunnan arkiliikunnan edistämistyön kuvauksissa painottui arkiliikunnan edistämistyön pirstaleisuus sekä hyvinvointitietoon liittyvät haasteet. Arkiliikunnan edistämisen onnistumisena haastateltavat kokivat kunnan monipuoliset liikuntapaikat sekä arkiliikunnan edistämisen hyvän aseman kunnan hyvinvointityössä. Haastateltavat toivat esille, että arkiliikunnan edistämistyöstä vastaa kunnassa pääosin liikuntatoimi ja näin ollen kunnan sekä sisäisten että ulkoisten toimijoiden laaja yhteistyö jäi hyödyntämättä. Haastatteluaineiston tuloksista kävi myös ilmi, että kunnan arkiliikuntaan liittyvää päätöksentekoa ohjasi pitkältä kuntapäätäjien kokemukset ja kuntalaisilta saatu palaute, ei niinkään tutkittu hyvinvointitieto. Haastatteluista kävi ilmi, että liikunnan edistäminen kuului haastatteluhetkellä kunnan vapaa-aikatoimen vastuulle ja sitä johti viranhaltija 50 prosentin työajalla. Haastatteluaineiston päätulokset on kuvattu alla olevaan kuvioon (kuvio 9).

KUVIO 9. Arkiliikunnan edistämistyön onnistumiset ja haasteet.

6.5.1 Arkiliikunnan edistämistoimet kunnassa

Haastateltavat kokivat kunnan arkiliikunnan edistämisen nykytilanteen hyvänä. Haastateltavat toivat esille olennaisimpana liikunnan edistämistoimena kunnan tarjoamat hyvät ulkoilumahdollisuudet sekä muut liikuntapaikat. Liikuntapaikkoja koettiin olevan runsaasti, ne olivat hyvin hoidettuja ja helposti saavutettavissa. Kunnassa suunnitteilla ja rakenteilla olevat uudet liikuntapaikat tulivat myös esille haastatteluissa ja ne koettiin tärkeinä arkiliikunnan edistämistoimina kunnassa. Kunnan rooliksi arkiliikunnan edistämässä painottuikin ensisijaisesti hyvien liikuntapuitteiden luominen. Haastatteluissa esiin tulleet kunnan arkiliikunnan edistämistoimet on esitelty kuviossa 10.

KUVIO 10. Haastatteluissa kuvatut kunnan liikunnan edistämistoimet.

Haastatteluissa korostuivat lisäksi useiden liikuntapaikkojen maksuttomuus sekä alle 18-vuotiaiden maksuttomat kuntosalipalvelut. Arkiliikunnan edistämistoimina mainittiin lisäksi kunnassa toimivien seurojen rahallinen avustaminen sekä niille tarjottavat ilmaiset tilat. Seuratoiminnan tukeminen nähtiin tärkeänä siitä syystä, että seurojen koettiin tekevän liikunnan edistämisen perustyötä. Myös erilaiset arkiliikunnan edistämiseen liittyvät hankkeet nähtiin

yhtenä arkiliikunnan edistämistyönä. Esimerkiksi Liikkuva koulu -hanke ja siitä kuntaan elämään jääneet toimivat käytännöt nähtiin tärkeinä.

”No siis meillähän on erittäin hyvä tilanne [liikunnan edistämisen tila kunnassa] loppujen lopuksi, kun ruetaan miettimään. Perustilanne on nyt jo hyvä” (haastattelu 2)

”No meillä varmasti näkyy hyvin [kunnan konkreettiset teot liikunnan edistämiseksi], että nämä salit ja liikuntapaikat, niitä on hyvin ja maksuttomia ovat” (haastattelu 1)

”Täällä on tosi hyvät hiihdon tai yleisurheilun olosuhteet, puhumattakaan lähivuosien saliolosuhteista” (haastattelu 2)

Haastateltavat kokivat arkiliikunnan aseman ja siihen kohdistuvien asenteiden kunnassa hyviksi. Perusteluissa korostuivat hyvät ja lukuisat liikuntapaikat, joita löytyi laajasti eri alueilta, sekä rakenteilla olevilla liikuntapaikat. Liikunnan edistämisen hyvää asemaa ja siihen kohdistuvia asenteita vahvisti lisäksi liikunnan edistämisen kokeminen tärkeänä osana hyvinvoinnin edistämisen kokonaisuutta. Liikunta nähtiinkin ensisijaisena hyvinvoinnin edistäjänä kaiken ikäisillä. Liikunnan edistämisen strategiseksi kärjeksi painottui myös liikuntapaikat ja niiden tuomat mahdollisuudet liikkumiseen.

”Mun mielestä se on aika hyvä [liikunnan asema kunnassa], kun mietitään, että kuitenkin tällaisia rakentamisia tehdään tällä hetkellä. Näen että se on hyvä. -- on hyvät paikat, sitten sivukoulujenkin yhteydessä. Kyllähän niitä sivukenttiä on muualla päin aika paljon lakkautettu. Sinänsä ihan hyvä ” (haastattelu 2)

”No tosi tärkeähän se [liikunnan edistämisen rooli osana hyvinvoinnin edistämistä] on, kaiken a ja o:han se on, kaikilla ikäluokilla, ihan vanhimmillakin” (haastattelu 1)

Huolimatta arkiliikunnan edistämistyön hyvästä perustilanteesta haastatteluissa korostui myös arkiliikunnan edistämistyöhön liittyviä haasteita. Yhdeksi haasteeksi painottui kunnan lukuisista liikuntapaikoista puuttuva toiminta. Haastateltavat toivat esille, että toimiva

seuratoiminta oli kunnassa haastatteluhetkellä vähäistä ja tätä myötä kuntalaiset olivat hakeutuneet liikkumaan naapurikuntien urheiluseuroihin. Toisaalta viranhaltijat eivät myöskään nähneet järkevänä satsausta jokaiseen liikuntalajiin, koska lähipitäjien seuratoiminta oli suhteellisen lähellä. Tulevana haasteena painottui myös alkavat rakennushankkeet, jotka tulevat sulkemaan liikuntasaleja joksikin aikaa. Hankkeiden valmistuttua liikuntamahdollisuudet toki paranevat entisestään ja katseet haluttiinkin suunnata jo tulevaan parempaan tilanteeseen.

”...niissä [liikuntapaikoissa] ei ole toimintaa juurikaan” (haastattelu 2)

”Yksi asia on se, että meillä urheiluseuran toiminta ei ole tällä hetkellä oikein hyvää” (haastattelu 2)

Haastateltavat toivat esiin myös kuntatalouden heikon tilanteen ja sen näkymisen kunnan arkiliikunnan edistämistyössä. Tiukka taloudellinen tilanne nähtiin osittain edistämistyön esteenä, koska sen seurauksena seuroille ja järjestöille jaettavia tukia oli jouduttu hieman leikkaamaan. Vuodelle 2020 avustusrahamäärä oli kuitenkin pystytty palauttamaan ennalleen. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että osa tarjottavasta tukirahasta oli myös jäänyt hakematta, koska seurat eivät olleet tietoisia erilaisista kohdennetuista tukirahoista. Kunnan resursseja kuluttavana tekijänä nähtiin myös kunnan erillään olevat alueet ja niiden erilaisuus. Arkiliikunnan edistämistyön hankaluudeksi mainittiin myös kunnan tiukat henkilöstöresurssit sekä liikunnan edistämistyötä pitkään tehneiden kuntatoimijoiden jumittuminen totuttuihin toimintatapoihin. Tämän nähtiin vaikuttavan toimijoiden aloitteellisuuteen ja aktiivisuuteen. Toisaalta pitkään samoina pysyneet toimijat nähtiin myös toiminnan vahvuutena, kun kokemusta oli kertynyt pitkältä ajalta.

”Meillä on avustukset säilyneet, monessa kunnassahan ei enää avusteta. Sitten meillä on vielä sillä lailla, että on se perusavustus, sitä ei ole muuten enää monessa paikassa. Sitten meillä on kohdeavustus” (haastattelu 2)

Resurssikeskusteluun liittyen haastateltavat toivat esille valtionohjauksen ja valtion rahallisen tuen. Valtionohjaus ja resurssiapu nähtiin kunnassa tärkeänä liikkeelle panevana voimana sekä rakentamisen mahdollistajana. Kokonaisuudessaan se nähtiin tärkeänä tukena liikunnan edistämistyössä. Useat kunnan liikuntapaikoista olikin rakennettu erilaisten tukirahojen ja -muotojen turvin.

”Se [valtion] resurssiapu on kyllä tärkeä, just liikuntapaikkarakentamisessakin, että pelkästään kunnan omin varoin ei kyllä pysty aina kaikkea tekemään, siinä pienikin apu on tärkeä” (haastattelu 1)

6.5.2 Päätöksenteko pohjautui kokemukseen ja palautteisiin

Hyvinvointitietoon liittyvät haasteet korostuivat hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman lisäksi myös haastateltavien kokemuksissa. Haastatteluissa keskusteltiin päätöksentekoa ohjaavasta tiedosta sekä arkiliikunnan edistämiseen liittyvistä tiedontarpeista. Liikuntaa koskevia päätöksiä ohjasi kunnassa päättäjien kokemukset, harrastajamäärät ja kuntalaisilta saatu palaute. Kunnan avustusten vaikutuksia seuratoiminnalle oli arvioitu niin ikään kokemusten ja keskustelujen perusteella. Arkiliikunnan edistämisen liittyvän kokemustiedon uhkana nähtiin tulevien vuosien eläköitymiset. Aikaisempina vuosina arkiliikunnan edistämistä olivat lisäksi ohjanneet 4-6 kertaa vuodessa pidetyt tapaamiset kuntalaisten kanssa, mutta niukkojen henkilöstöresurssien vuoksi tapaamiset eivät olleet toteutuneet kahteen vuoteen. Yksi haastateltavista kertoi kuitenkin vierailleensa kutsuttaessa kunnassa pidettävissä kuntalaiskokouksissa, jotka hän näkikin hyvinä yhteistyön foorumeina kuntalaisten kanssa.

”Kokemus ja keskustelut, sillä tavallaan sitä vaikuttavuutta on pyritty arvioimaan, ei oo niin kun tarkkaa käyntikertaa tai tämän tyyppistä” (haastattelu 1)

Haastateltavat kokivat tarpeellisena kokonaisuudessaan tiedot arkiliikunnan edistämistyön nykyisistä toimista sekä kartoituksen eri ikäryhmien tarpeista ja toiveista. Haastateltavat kokivat myös, että tietoa kuntalaisten liikkumisesta ja liikuntapaikkojen kävijämääristä ei ollut kunnassa riittävästi käytettävissä. Haastatteluista kävi kuitenkin ilmi, että kunnassa oli

suunnitteilla liikuntapaikkaselvitys ja se koettiin erityisen tärkeäksi. Selvityksen toivottiin helpottavan tulevia arkiliikunnan edistämisen toimenpiteitä ja esimerkiksi eri liikuntalajien keskittämistä kunnan eri alueille. Myös yliopiston kanssa oli meneillään yhteistyö liittyen liikuntapaikkojen kävijämääriin.

”...kartotettas edes yhdessä se nykytila, että mitä meillä on ja mitä eri asiakas, vaikka nyt aikuiset, työssäkäyvät, lapset, nuoret, perheet, vanhuksat, ikääntyneet tai ikääntyvät - - ja sitten se, että mitä tarpeita ite kullakin on ja mitä se tarkoittaisi kunnassa” (haastattelu 3)

”Tehdään yliopiston kanssa kartoitusta, että mitä erilaisia mittareita millä mitataan, joilla pystyy, että voi sanoa, että siellä [liikuntapaikoilla] on muitakin käyttäjiä kuin oravat ja jänikset. Kyllä ton tyyppinen tieto [on tarpeen] ja se varmasti palvelee kaikkia tulevaisuudessa” (haastattelu 2)

Hyvinvointitietoon ja sen käyttöön liittyviä haasteita havaittiin myös valtakunnalliseen avoimeen dataan liittyen. Tilastokeskuksen kokoamissa kunnan investointitiedoissa ei näkynyt kaikki kunnan liikuntainvestoinnit, koska osa liikuntaan liittyvästä rakentamisesta oli toteutettu erilaisten tukirahojen ja -muotojen turvin. Tilastointitavan vuoksi hukkuva olennainen tieto kunnan liikuntaan suunnatuista investoinneista koettiin harmillisena. Avoimen datan osalta haastatteluissa nousi esille toinenkin epäkohta. Kunnan jakamia liikunnan ja kulttuurin avustuksia ei ollut mahdollista vertailla avoimen datan perusteella, koska kulttuurin avustukset eivät olleet löydettävissä omana tietonaan. Kulttuuriin suunnatut avustukset kirjattiin kunnassa yhteen toisen toimialan budjetin kanssa.

6.5.3 Laaja-alainen yhteistyö jäi osin hyödyntämättä

Yhteistyön tärkeys korostui haastatteluissa. Haastateltavat toivat esille yhteistyön onnistumisia ja haasteita kattavasti. Toimivaa yhteistyötä oli koettu liikuntatoimen ja koulun välillä. Lähinnä yhteistyö tarkoitti kuitenkin sitä, että liikuntatoimi piti huolta koulujen yhteydessä olevista kentistä lanauksineen ja verkkolaittoineen. Vanhuspalveluilla ja liikuntatoimella oli niin ikään yhteinen projekti, jossa liikuntatoimen jumppavetäjä veti jumpparyhmiä palvelutaloissa. Myös

liikuntaseurojen valmentajat olivat vierailleet ajoittain koulun kerhoissa. Yhteistyötä oli myös liikuntatoimen ja työllistämistoimen välillä ja se nähtiin toimivana. Kunnan työttömien työpanoksella oli saatu rakennettua esimerkiksi jääkiekkokaukalon koppi. Tämän yhteistyön koettiin myös tuoneen kunnalle säästöjä. Haastatteluissa nousi esille myös kokemukset yhteistyön vähyydestä ja toimimattomuudesta. Kokonaisuudessaan eri hallintokuntien toiminta kuntalaisten arkiliikunnan edistämiseksi nähtiin varsin erillisinä. Arkiliikunnan edistämistyötä ei juuri suunniteltu yhdessä, vaan liikuntatoimen koettiin vastaavan työstä paljolti itsenäisesti. Haastatteluista kävi myös ilmi, että arkiliikunnan edistämistyön yhteistyötä väritti näkemys erot liikuntatoimen tekemien edistämistoimien suhteen.

”Eikä edes silloin tällöin, kerta kaksi vuoteen mietittäessä yhdessä [hallinnonalojen kesken] ja tehtäis vaikka seuraavan vuoden suunnitelmaa yhdessä” (haastattelu 3)

Haastateltavat pohtivat eri hallintokuntien välisen yhteistyön lisäksi yhteistyötä kunnan ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Kunnassa toimiviksi arkiliikunnan edistämisen yhteistyökumppaneiksi mainittiin urheiluseurat, koulu, kansalaisopisto, kunnan alueella toimivat yksityiset liikuntapalveluiden tarjoajat ja liikuntaryhmiä vapaaehtoisesti vetävät kuntalaiset sekä valtio (kuviokuva 11). Yhteistyökumppaneita mainittiin useita, mutta haastatteluhetkellä kunnassa oli kuitenkin vähän meneillään olevaa yhteistyötä kunnan ulkopuolisten liikunta- ja seuratoimijoiden kanssa. Jonkin asteisena yhteistyönä nähtiin kuitenkin seurojen ja järjestöjen toiminnan rahallinen tukeminen. Yhteydenpito seurojen ja järjestöjen kanssa tapahtui haastatteluhetkellä kunnan kenttähoitajien kautta. Asukkaiden kanssa tapahtuvan yhteistyön foorumina mainittiin kyläkokoukset.

”Meillähän on.. viisitoistako niitä nyt on, sellaisia [vapaaehtoisia liikunnan] ohjaajia tuolla” (haastattelu 2)

”Jonkun verranhan on tehty yhteistyötä [seurojen kanssa] (haastattelu 1)

KUVIO 11. Kunnan arkiliikunnan edistämistyön yhteistyökumppanit.

Kunnan alueella tapahtuva seuratoiminta nähtiin tärkeänä arkiliikunnan edistämisen perustyönä. Kokonaisuudessaan kunnan ja seurojen yhteistyö nähtiin tärkeänä osana kunnassa tapahtuvaa arkiliikunnan edistämistyötä, mutta haastatteluhetkellä se oli käytännössä varsin olematonta. Yhtenä yhteistyötä rajoittavana tekijänä nähtiin useimmilta seuroilta puuttuvat kokopäiväiset työntekijät, jolloin päiväsaikaan tapahtuva yhteistyö esimerkiksi koulujen kanssa ei ollut mahdollista.

*”Meidän seurat on sen verran pieniä, että ei taas ole varaa täysaikaiseen työntekijään”
(haastattelu 1)*

”Mun mielestä se [seuratoiminta] on asia mitä pitää lähteä viemään eteenpäin, että millä lailla? (haastattelu 2)

Laajan yhteistyön hyödyntämättömyys ja toimimattomuus aiheuttivat tiedonkulullisia haasteita kunnan sisäisten toimijoiden kesken. Kunnassa tehtävä arkiliikunnan edistämistyö ei

esimerkiksi ollut kaikilla haastateltavilla selkeästi tiedossa, vaan edistämistoimista saatettiin kuulla jostakin vain ohimennen tai ei ollenkaan. Epätietoisuutta liittyi myös eri toimijoiden rooleihin liikunnan edistämistyössä, hyvinvointityöryhmän jäsenten roolit eivät olleet kaikille selvillä. Toimimattoman yhteistyön lisäksi ajalliset resurssit nähtiin yhtenä olennaisena syynä liikunnan edistämistyön vähäiseen tuntemiseen.

”...mää en tiedä miten hyvin siellä [koulupuolella] jo on sitä [liikunnan edistämistä], jotain varmasti onkin, mutta se ei oo mulla tiedossa” (haastattelu 3)

Yhteistyön kehittäminen sekä eri hallinnonalojen välillä että kunnan ulkopuolisten toimijoiden kanssa nähtiin erityisen tärkeänä. Haastateltavien mukaan yhteistyön tueksi tuli kehittää yhteiset ja systemaattiset tavat yhteispalavereineen sekä kokouksineen arkiliikunnan edistämistä varten. Kunnan rooli yhteistyön kehittäjänä ja seuratoiminnan elvyttäjänä nähtiin myös tärkeänä. Yhteistyön esteet nähtiin ensisijaisesti työntekijöiden ajatuksen ja tahdon rajoituksissa, mutta kunnassa toimivien seurojen toimiminen ilman täysiaikaista työntekijää nähtiin myös yhteistyötä hankaloittavana tekijänä.

”Ensimmäinen [kehittämiskohde liikunnan edistämisessä] olis tuo yhteistyön tekeminen laajemmin” (haastattelu 3)

”Ne [yhteistyön] esteet on enemmänkin oman ajatuksen rajoituksissa, tänä päivänä kuitenkin aika paljon pystytään tekemään, jos vaan halua ja tahtoa on” (haastattelu 1)

6.6 Yhteenveto tutkimustuloksista

Tämän tapaustutkimuksen kokonaistulos on kuvattu kuviossa 12 hyödyntäen Lillefjellin ym. (2018) luomaa terveyden edistämisen työmallia. Tutkijoiden työmalli kuvaa hyvin sitä, miten hyvinvointijohtamisen tulisi kunnassa toteutua. Kuvion sisäkehä kuvaa mallin vaiheet idealistisesti. Mallin vaiheet ovat luettavissa kokonaisuudessaan tarkemmin luvussa 3. Mallin ulkokehän oranssit ympyrät kuvaavat tämän tutkimuksen tuloksia ja kunnan hyvinvointijohtamisessa ilmeneviä haasteita arkiliikunnan edistämisen osalta.

KUVIO 12. Kunnan hyvinvointijohtamisessa ilmenevät haasteet pohjautuen Lillefjell ym. (2018) rakentamaan terveyden edistämisen työmalliin.

7 POHDINTA

7.1 Tutkimustulosten tarkastelu

Tämän pro gradu -tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata kunnan hyvinvointijohtamista arkiliikunnan edistämisen osalta. Kunnan hyvinvointijohtaminen näyttäytyi tutkimustuloksissa sekä onnistumisina että haasteina. Kunnassa oli tutkimushetkellä kattava ja monipuolinen liikuntapaikkaverkosto. Haasteina näyttäytyivät arkiliikunnan edistämistyön pintapuolisuus asetettujen tavoitteiden osalta ja päätöksenteossa käytetyn hyvinvointitiedon vähyys. Tulokset osoittivat myös, että kunnan arkiliikunnan edistämistyössä jäi hyödyntämättä laaja yhteistyö eri toimijoiden kesken.

Tämän tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että kunnan hyvinvointikertomuksessa vuosilta 2013-2017 hyödynnettiin vielä niukasti tarjolla olevaa avointa kunnan väestön liikunta-aktiivisuuteen liittyvää hyvinvointitietoa. Hyvinvointikertomuksessa hyödynnettiin vain yhtä liikunta-aktiivisuuden kuvaamiseen liittyvää mittaria, kouluterveyskyselyä ja asukkaiden liikunta-aktiivisuuden kuvaaminen painottui yläkoululaisiin ja lukiolaisiin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kunnille laatiman hyvinvointikertomusten minimitietosisällön tarkoituksena on helpottaa kunnan työtä asukkaidensa hyvinvoinnin seuraamisessa. Indikaattoritiedon tarkoituksena on avustaa resurssien ohjaamisessa sekä toiminnan vaikutusten seuraamisessa (THL 2020a). Kunnan hyvinvointikertomus vaatii ajantasaisen, vertailukelpoisen ja laajan tietoperustan, jotta hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavia ilmiöitä ja kehityssuuntia voidaan tunnistaa ja ymmärtää (Syväjärvi & Leinonen 2019). Näin ollen hyvinvointikertomuksen tietopohjan parantaminen on jatkossa olennaista, jotta liikuntaan liittyvät haasteet osataan tunnistaa ja kunnan resurssit suunnata oikein. Hyvinvointikertomus vuosille 2013-2017 oli kuitenkin ikään kuin vanha kuvaus kuntalaisten hyvinvoinnista.

Tutkimustuloksissa kuntastrategiaan vuosille 2017-2021 asetetut tavoitteet näyttäytyivät vielä varsin yleistasoisina. Kuntastrategiaan asetetut arkiliikunnan edistämisen tavoitteet olivat sinällään hyvin tärkeitä. Monipuolisten liikuntapaikkojen tarjoaminen ja asukkaiden liikuntaan panostaminen olivat tavoitteina hyvin olennaisia, koska tutkimusnäytön perusteella ihmisten

liikunta-aktiivisuuden vaikuttavat liikuntapaikkojen saavutettavuus, läheisyys, turvallisuus ja houkuttelevuus sekä harrastuskustannukset (Bauman ym. 2012). Kuntastrategian tavoitteita on tarkoitus täydentää hyvinvointikertomuksessa ja hyvinvointisuunnitelmassa (Mäki ym. 2017), mutta kuntastrategiaan kirjatusta kahdesta tavoitteesta tai kolmesta soveltuvasta mittarista ei löytynyt tarkempaa tietoa kummastakaan asiakirjasta. Tästä syystä kuntastrategiaan kirjatut arkiliikuntaan liittyvät tavoitteet näyttäytyivät irrallisina päämäärätason tavoitteina. Tutkimustulosten mukaan hyvinvointisuunnitelmaan vuosille 2019-2021 kirjatut tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahot ja mittarit kuvastivat myös päämäärätasoa. Kirjatut tavoitteet olivat kohdennettu koko kunnan väestölle ja painottuivat yleisesti hyvinvoinnin edistämiseen. Toimenpiteet, vastuutahot ja mittarit oli kirjattu yleistasonisesti tai kohdentamatta niitä tavoitekohtaisesti. Hyvinvointisuunnitelmassa ei lisäksi hyödynnetty hyvinvointikertomuksen sisältämiä kuvauksia kuntalaisten liikunta-aktiivisuuteen liittyen.

Tutkimustulosten mukaan hyvinvointikertomus, kuntastrategia ja hyvinvointikertomus eivät tulleet liikunnan edistämisen osalta kunnassa vielä kokonaisuudessaan hyödynnetyiksi. Asiakirjoilla on oleellinen rooli kunnan hyvinvointijohtamisessa ja niiden hyödyntäminen kannattaa. Hyvinvointikertomus, kuntastrategia ja hyvinvointisuunnitelma näyttäytyivät tuloksissa vielä varsin irrallisina kokonaisuuksina. Asiakirjoilla on tiivis suhde toisiinsa, hyvinvointikertomus kokoaa tiedon, jonka pohjalta kunnassa päätetään strategiset tavoitteet kuntastrategiaan ja tehdään toimintasuunnitelma eli hyvinvointisuunnitelma tavoitteisiin pääsemiseksi (THL 2010a). Tämän tutkimuksen tulos vahvistaa PROMEQ- tutkimuksen tuloksia hyvinvointitiedon, strategisten tavoitteiden ja käytännötoimien irrallisuudesta (Syväjärvi & Leinonen 2019). Tulee kuitenkin muistaa, että PROMEQ -tutkimus tarkasteli hyvinvointikertomuksia vuosilta 2013-2017 ja tämän tutkimuksen tulos voi tältä osin kuvastaa mennyttä aikaa ja siihen liittyviä haasteita. Sosiaali- ja terveysministeriö (2010) suosituksena on pitkään jo ollut, että kunnassa olisi erillinen liikunta- ja hyvinvointistrategia. Erillinen liikuntastrategia saattaisi selkeyttää ja helpottaa myös tutkimuskohteena olleen kunnan arkiliikunnan edistämistyön yksityiskohtaisempaa seurantaa, suunnittelua ja toteutusta. Hyvinvointisuunnitelmaan vuosille 2019-2021 oli kirjattu liikuntajohtajan tarpeellisuus tulevalle kunnan liikunnan edistämistyölle. Tälle toimenkuvulle on helppo nähdä selkeä tarve.

Kunta-Virveli -työkalun tarkastelu osoitti, että Suomen kunnista löytyy runsaasti avointa tilasto- ja mittaritietoa. Likes-tutkimuslaitoksen kokoamaan Kunta-Virveli -työkaluun oli etsitty ja koottu kattavasti kuntien liikunnan edistämisen liittyviä tunnuslukuja. Tämänhetkisen avoimen datan ongelmana on sen pirstaleisuus, kun tiedontuottajia ja eri tietokantoja on useita. Näin ollen liikunnan edistämisen osalta kyseinen työkalu voisi tuoda helpotusta olennaisen tiedon nopeaan löytämiseen ja kokoamiseen. Kunta-Virveli -työkalun avoin tieto on kuitenkin numeerista ja sen tulkinta vaatii aikaa ja jonkin verran osaamista. Pääosin työkaluun koottu tieto oli kuitenkin helposti tulkittavaa ja valmista käyttöön. Työkalun vähäinen hyödyntäminen kunnassa johtuu kuitenkin tässä tutkimuksessa siitä, että työkalu on ollut kuntien käytössä vasta vuodesta 2019 lähtien ja näin ollen työkalu ei ollut kunnan käytettävissä hyvinvointikertomuksen tekohetkellä. Kunta-Virveli -työkalun kehittäminen alkoi Keski-Suomen liiton rahoittamana tutkimus- ja kehittämishankkeena ja sen tarkoituksena oli palvella tiedolla johtamista kunta ja maakunta tasolla sekä valtionhallinnossa sekä järjestöissä (Likes-tutkimuskeskus 2020).

Tämän tutkimuksen haastatteluaineiston tutkimustulosten mukaan arkiliikunnan edistämiseen liittyvää päätöksentekoa ohjasi kunnassa kuntatoimijoiden kokemus, harrastajamäärät ja kuntalaisilta saatu palaute muun muassa hyvinvointikyselyn ja kuntalaistilaisuuksien välityksellä. Lisäksi liikuntapaikkarakentamista oli ohjannut palveluiden hajauttaminen kunnan eri alueille. Kunnalla ei ollut käytössään yksityiskohtaista liikuntapaikkojen kävijämääriin liittyviä tietoja tai kunnan liikuntapaikkojen varustetasoa. Tarvittavan tiedon puuttuminen ei ole uusi ilmiö, sillä aikaisemmasta tutkimuskirjallisuudesta käy ilmi, että päätöksenteon tueksi ei ole aina syystä tai toisesta johtuen käytettävissä tarvittavaa tietoa (Goodwin ym. 2013; Oliver & de Vocht 2014; Wye ym. 2015). Tietopuutosten paikkaamisen osalta kunnassa olikin ryhdytty jo toimenpiteisiin. Tuloksista kävi ilmi, että kunnassa oli meneillään läheisen yliopiston kanssa yhteistyössä toteutettava selvitys juuri liikuntapaikkojen kävijämääriin liittyen. Suunnitelmissa oli myös liikuntapaikkaselvitys, jonka tarkoituksena oli kartoittaa liikuntapaikkojen varustetasoa. Molemmat kartoitukset ovat olennaisia ja helpottavat päätöksentekoa.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että hyvinvointitiedollisia haasteita liittyy myös valtakunnalliseen avoimeen hyvinvointitietoon liittyen. Haastatteluaineistoista kävi ilmi, että

kunnan liikuntapaikoista iso osa oli toteutettu erilaisten tukirahojen ja -muotojen turvin ja tämä ei näkynyt kunnan julkisissa liikuntainvestointien rahamäärissä. Myös kunnan liikunnan ja kulttuurin tukivastustusten julkista vertailua vaikeutti kunnan oma kirjaamiskäytäntö. Tällä ei ole merkitystä kunnan oman seurannan näkökulmasta, mutta kuntien laajempaa ja yhtenäistä vertailua se hankaloittaa. Kneale ym. (2018) tuovat tutkimuksessaan esille saman epäkohdan tiedon tarkastamiseen ja tarkasteluun liittyvistä haasteista. Paikallista tietoa oli usein kirjattu tavalla, joka hankaloittaa sen tarkastamista ja ymmärtämistä pidemmällä aikavälillä (Kneale ym. 2018). Paikallinen tieto nähdään kuitenkin kokonaisuudessaan päätöksenteossa olennaisena (Wye ym. 2015). Erityisesti suunnitteluvaiheessa paikallinen tieto ja paikallisten toimijoiden osallisuus ja asiantuntemus koetaan tärkeänä (Lillefjell ym. 2018). Tutkimustulos osoittaa, että yhteneväisiin kirjaamiskäytäntöihin tulee kiinnittää huomiota niin kunta kuin valtakunnallisella tasolla.

Indikaattoritiedon vähäinen hyödyntäminen voi kertoa siitä, että avointa dataa ei tiukkojen aikaresurssien ja taloudellisten voimavarojen vuoksi keretä käyttämään (van de Goor ym. 2017), mutta myös siitä, että sen soveltaminen päätöksentekoon on vaikeaa johtuen tiedon epäspesifisyydestä tai päätöksentekijöiden osaamisesta (Gemmel ym. 2017; van de Goor ym. 2017). Gemmelin ym. (2017) tutkimuksessa kävi ilmi, että paikallistason päättäjiltä puuttui usein ammattitaito ja osaaminen mittari- ja indikaattoritiedon soveltamiseen päätöksentekoa varten. Tässä tutkimuksessa ei noussut esiin työntekijöiden osaaminen tiedon tulkinnan suhteen, mutta esiin nousi yleinen vähäinen kokemus arkiliikunnan edistämistyöhön liittyen.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että yhteistyö eri hallinnonalojen kesken sekä kunnan ulkopuolisten toimijoiden kesken jäi kunnassa hyödyntämättä. Tulokset osoittivat myös, että kunnasta puuttuivat laajaa yhteistyötä tukevat systemaattiset ja selkeät tavat sekä käytänteet. Arkiliikunnan edistämistyöhön ei sisältynyt tapaamisia ja kunnassa tapahtuva edistämistyön kokonaisuus ei ollut kaikille selvillä. Kunnan hyvinvointikertomukseen ja -suunnitelmaan oli kirjattu, että kuntalaisten hyvinvointia edistetään yhteistyössä, mutta yhteistyön konkreettinen kuvaaminen toimintatapoineen puuttui kokonaisuudessaan kaikista kunnan strategisista asiakirjoista. Näin ollen kokonaiskuvan hahmottaminen liikunnan edistämisestä on vaikeaa. Tutkimuskirjallisuudesta nousee vahvasti esille yhteistyön tärkeys juuri tiedolla johtamiselle (Armstrong ym. 2013; Pettman ym. 2013; van de Goor ym. 2017; Lillefjell ym. 2018).

Tutkimuskirjallisuuden mukaan vastuutahot ja tehtävät tulisi olla selkeästi sovitut (THL 2016; Weiss 2016) ja toimintatavat kaikille selkeät, jotta laaja yhteistyö, yhteisymmärrys ja tiedolla johtaminen mahdollistuvat (van de Goor ym. 2017). Laajan yhteistyön puuttuminen ja hyödyntämättömyys hukkaa eri alojen tietämystä, osaamista ja voimavaroja (Hämäläinen & Aro 2015; Van Vliet-Brown ym. 2017; Syväjärvi & Leinonen 2019). Tähän kunnassa tulee näin ollen kiinnittää jatkossa erityisesti huomiota. Positiivista olikin että kaikki haastateltavat painottivat arkiliikunnan edistämistyön ensimmäisenä kehityskohteena juuri yhteistyön laajentamista.

Tämän tutkimuksen tulokset kunnan hyvinvointijohtamisen haasteista eivät ole uusia, vaan ne vahvistavat vanhaa tutkimuskirjallisuutta. Tutkimuskirjallisuudesta käy laajasti esille hyvinvointijohtamisen, tiedonkäytön ja yhteistyön välinen vahva suhde (Armstrong ym. 2013; Deas ym. 2013; Hämäläinen & Aro 2015; Lillefjell ym. 2018; THL 2019). Tutkimuksissa onkin kokeiltu erilaisia interventioita tiedonkäytön lisäämiseksi. Armstrongin ym. (2013) interventiossa keskityttiin kolmeen pääteemaan, avoimeen tietopankkiin, työntekijöiden tiedonhakutaitojen parantamiseen sekä organisaation tiedonkäyttöä tukeviin käytänteisiin. Organisaatiotason lisäksi työntekijöiden yksilökohtaisiin valmiuksiin pitää kiinnittää huomiota ja tässä erilaiset tiedonkäytön sekä itse liikunnan edistämiseen liittyvät koulutukset voisivat olla hedelmällisiä toteuttaa kunnassa. Tilasto- ja mittaritiedon tarkastelussa havaittiin, että sen tulkinta ja johtopäätösten tekeminen on haasteellista ja myös tähän tulisi tarjota koulutusta ja apua kunnissa (Armstrong ym. 2013).

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tämän tutkimuksen teossa pyrittiin kaikilta osin noudattamaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan tutkimuseettisiä ohjeita (2013). Tutkimustyön kaikki vaiheet on kokonaisuudessaan pyritty toteuttamaan ja kuvaamaan rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti. Tutkijalla ei ollut etukäteen selkeää kuvaa kuntien toteuttamasta arkiliikunnan edistämistyöstä tai kokonaisuudessaan kuntien hyvinvointijohtamisesta. Yleisesti kuntaorganisaatiossa työskentely oli tutkijalle tuttua, ja esimerkiksi tiedonkulun haasteet olivat tutkijalle tuttuja työntekijätasolla. Tulokset olivat kuitenkin huomattavasti moninaisemmat kuin tutkija osasi

odottaa ja tulokset lisäsivät tutkijan ymmärrystä kunnan arkiliikunnan edistämisen ja hyvinvointijohtamisen haasteista.

Haastatteluaineiston käyttämisestä pro gradu -tutkimuksen aineistona tehtiin aineiston luovuttajan kanssa kirjallinen sopimus. Haastateltavat olivat tietoisia siitä, että heidän haastatteluansa saatettaisiin käyttää pro gradu -tutkielman aineistona. Aineisto luovutettiin salanasuojatulla muistitikulla ja sen sekä aineiston säilytys oli asianmukaista koko tutkimusprosessin ajan. Haastattelunauhat litteroitiin kokonaisuudessaan sanatarkasti, ainoastaan haastateltavien nimet jätettiin litteroimatta. Myöskään haastateltavien virkanimikkeet, kunnan nimi paikannimiseen tai kuntaan helposti liitettävät muut ilmaisut eivät esiinny analyysissä tai tutkimuksessa. Näin varmistettiin, että kunnan ja haastateltavien toive anonymiteetistä toteutuu.

Tämän tapaustutkimuksen tutkimusaineisto koostui kunnan hyvinvointikertomuksesta kuntastrategiasta, hyvinvointisuunnitelmasta, Kunta-Virveli -työkalun kuntakohtaisesta tiedosta sekä kolmesta kunnan viranhaltijan haastattelusta. Haastatteluaineisto syvensi pienuudestaan huolimatta hyvin kunnan strategisista asiakirjoista nousseita haasteita ja teemoja liittyen kunnan hyvinvointijohtamiseen. Eskola & Suoranta (1998) viittaavat aineiston siirrettävyyteen, joka tarkoittaa tulosten siirrettävyyttä toiseen kontekstiin. Tämän tutkimuksen tulosten ei voida olettaa kuvaavan hyvinvointijohtamisen haasteita muissa Suomen kunnissa, vaan ne ovat yhden tutkijan tulkintoja yhteen kuntaan liittyvistä tiedoista. Haasteiden voi kuitenkin olettaa olevan hyvin samansuuntaisia muissakin vastaavan kokoisissa suomalaisissa kunnissa. Eskola & Suoranta (1998) käyttävät aineiston riittävydestä saturaation eli kylläntymisen käsitettä, tällöin samat teemat alkavat toistua aineistossa ja uudet eivät enää tuota uutta tietoa. Yksittäisten aineistojen pienuudesta huolimatta osa esiin nousseista teemoista oli toistuvia, varsinaisesta aineiston kylläntymistä ei voida kuitenkaan sanoa tapahtuneen.

Analyysiprosessi pyrittiin kuvaamaan hyvin tarkasti, jotta lukijalla olisi mahdollisuus arvioida sen luotettavuutta kokonaisuudessaan. Tulososiossa (luku 6) on käytetty alkuperäisiä ilmauksia tukemaan tutkijan päätelmiä. Kuviossa 4 on kuvattu tarkemmin yhden pääluokan syntyminen. Tekstissä sekä analyysikehyksessä (liite 4) avataan muut pääluokat sekä niiden alaluokat.

Analyysiprosessin haasteeksi osoittautui alaluokkien toistensa poissulkevuus. Esimerkiksi yhteistyöhön liittyviä haasteita voisi kuvata myös kunnan liikunnan edistämistyön haasteina. Yhteistyöhön liittyvät ilmaiset haluttiin kuitenkin erottaa omaksi luokakseen, koska tutkimuskirjallisuudessa yhteistyö nousi hyvin olennaisena terveyden edistämistyöhön liittyvänä teemana. Itse luokitteluprosessia helpotti lopulta palaaminen siihen useana eri ajankohtana ja sen toteuttaminen alusta saakka uudelleen kaksi kertaa. Näin ala- ja pääluokat saatiin sisältöään kuvaaviksi ja toisensa poissulkeviksi. Analyysin teko kahteen kertaan voidaan nähdä sen luotettavuutta lisäävänä tekijänä (Schreier 2012).

Toiseksi tutkimuksen haasteeksi osoittautui hyvinvointijohtamisen käsitteellinen määrittely. Hyvinvointijohtaminen on käsitteenä Suomessa varsin vakiintunut, mutta englanniksi käsitteelle on vaikea löytää tarkkaa ja kuvaavaa käännoä. Näin ollen hakusanoina käytettiin päätöksenteon, suunnittelun ja toimeenpanon käsitteitä. Lisäksi haluttiin hakutulosten sisältävän tiedonkäytön näkökulma, koska se on olennainen osa hyvinvointijohtamista. Haasteellista oli myös löytää juuri nimenomaan arkiliikunnan edistämiseen liittyvää tutkimuskirjallisuutta. Haku laajennettiin lopulta koskemaan laajemmin terveyden edistämistä (health promotion). Tarkasteluun valikoiduista tutkimuksista yhdessä, van de Goorin ym. (2017) tutkimuksessa tarkastellaan nimenomaan terveyttä edistävän liikunnan käytänteiden tietopohjaa. Muut yksitoista tutkimusta liittyvät yleisemmin terveyden edistämiseen.

7.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata arkiliikunnan edistämistä kunnan hyvinvointijohtamisessa. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta seuraavat johtopäätökset:

- Erilaista tilasto- ja indikaattoritietoa oli laajasti tarjolla, mutta sen koko potentiaali ei tullut hyödynnetyksi kunnassa
- Kunnan arkiliikunnan johtamista ohjasi päättäjien kokemus ja kuntalaisilta saatu palaute
- Kunta oli panostanut kuntastrategian mukaisesti kattaviin sisä- ja ulkoliikuntamahdollisuuksiin

- Arkiliikunnan edistämiseksi asetetut tavoitteet olivat tärkeitä, mutta ilmensivät vielä päämäärätasoa
- Arkiliikunnan edistämiseksi laaditut toimenpiteet sekä vastuutahojen ja mittareiden määrittäminen kuvastivat niin ikään päämäärätasoa
- Kunnan arkiliikunnan edistämistyötä ei toteutettu laajassa yhteistyössä sekä kunnan sisäisten että ulkoisten toimijoiden kanssa

Tutkimustuloksia voidaan käyttää hyvinvointijohtamisen ja arkiliikunnan edistämiseen liittyvien haasteiden tunnistamisessa kuntatasolla. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää myös hyvinvointikertomustyön kehittämisessä. Tutkimus on kuvaus vain yhden kunnan liikunnan edistämisen hyvinvointijohtamisesta, mutta moni suomalainen kunta kamppailee varmasti samojen hyvinvointitiedonkäytön ja yhteistyön haasteiden kanssa. Kunnissa voi olla haasteellista tunnistaa työskentelyn epäkohtia ja koota niistä kattavampaa tilannekuvaa ilman ulkopuolisen toimijan puolueetonta näkökulmaa.

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista tutkia laajemmin eri kuntien hyvinvointijohtamisessa esiintyviä haasteita ja niiden arkiliikunnan edistämistoimia. Tutkimuksen syventäminen useampaan kuntaan toisi lisää näkökulmia asian tarkasteluun. Myös toimintatutkimus hyvinvointijohtamisen tukemiseksi olisi mielenkiintoinen syventymisen näkökulma, koska tiedolla johtaminen korostuu kuntatasolla jatkuvasti entistä enemmän.

LÄHTEET

- Allardt, E. 1993. Having, loving, being: an alternative to the Swedish model of welfare research. Teoksessa M.C. Nussbaum & A. Sen (toim.) The quality of life. Oxford: Clarendon press.
- Armstrong, R., Waters, E., Dobbins, M., Anderson, L., Moore, L., Petticrew, M., Clark, R., Pettman, T.L., Burns, C., Moodie, M., Conning, R. & Swinburn, B. 2013. Knowledge translation strategies to improve the use of evidence in public health decision making in local government: intervention design and implementation plan. *Implementation Science* 8 (121). doi:10.1186/1748-5908-8-121.
- Bauman, A.E., Reis, R.S., Sallis, J.F., Wells, J.C., Loos, R.J.F. & Martin, B.W. 2012. Correlates of physical activity: why are some people physically active and others not? *The Lancet* 380 (9838), 258-271. doi:10.1016/S0140-6736(12)60735-1.
- Borodulin, K., Jousilahti, P., Mäki-Opas, T., Männistö, S., Valkeinen, H. & Wennman, H. 2018. Fyysinen aktiivisuus ja istuminen. Teoksessa P. Koponen, K. Borodulin, A. Lundqvist, K. Sääksjärvi & S. Koskinen (toim.) *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa – FinTerveys 2017 -tutkimus. Raportti 4/2018*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Bots, S., Lehtikainen, H. & Perttilä, K. 2017. Alueellisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteiden ja toimintamallien nykytila ja kehittämistarpeet: Esiselvitys 2016. Työpaperi 8/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Deas, L., Mattu, L. & Gnich, W. Intelligent policy making? Key actors' perspectives on the development and implementation of an early years' initiative in Scotland's public health arena. 2013. *Social Science & Medicine* 96, 1-8. doi: 10.1016/j.socsimed.2013.07.001.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gemmel, I., Patterson, L. & Verma, A. 2017. The use of locally based aggregate measures in urban health policy in European urban areas. *European Journal of Public Health* 27 (2), 9-13. doi:10.1093/eurpub/ckv81.
- Goodwin, D.M., Cummins, S., Sautkina, E., Ogilvie, D., Petticrew, M., Jones, A., Wheeler, K. & White, M. 2012. *Journal of Epidemiology Community Health* 67, 106-112. doi:10.1136/jech-2012-201481.

- Goor, I. van de, Hämäläinen, R-M., Syed, A., Lau, C., Sandu, P., Spitters, H., Eklund Karlsson, L., Dulf, D., Valente, A., Castellani, T. & Aro, A.R. 2017. Determinants of evidence use in public health policy making: Results from a study across six EU countries. *Health Policy* 121, 273-281. doi:10.1016/j.healthpol.2017.01.003.
- Häikiö, L. & Niemenmaa. Valinnan paikat. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg & P. Jokinen (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hakamäki, P., Aalto-Nevalainen, P., Wiss, K., Ikonen, J., Saaristo, V., Virta, S. & Ståhl, T. 2018. Liikunnan edistäminen kunnissa -TEA 2018. Tilastoraportti 36/2018. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Hallituksen esitys. 2017. 15. Hallituksen esitys eduskunnalla maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi. Viitattu 27.4.2020. <https://www.finlex.fi>.
- Hämäläinen, R-M. & Aro, A. R. 2015. Terveyttä edistävän liikunnan politiikkatoimet ja tutkimustieto. Teoksessa P. Virtanen, J. Stenvall & P-H. Rannisto (toim.) *Tiedolla johtaminen. Teoriaa ja käytäntöjä*. Tampere: Tampere University press, 234-258.
- Husu, P., Jussila, A-M., Tokola, K. Vähä-Ypyä, H. & Vasankari T. 2019. Objektiiivisesti mitatun liikkumisen, paikallaanolon ja unenmäärä. Teoksessa S. Kokko & L. Martin *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. Liitu-tutkimuksen tuloksia 2018*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1. Helsinki: Opetus ja kulttuuriministeriö, 29-40.
- Husu, P., Sievänen, H., Tokola, K., Suni, J., Vähä-Ypyä, H., Mänttari, A. & Vasankari, T. 2018. Suomalaisten objektiiivisesti mitattu fyysinen aktiivisuus, paikallaolo ja fyysinen kunto. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja* 2018:30. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Kauppinen, T. & Hätönen, H. 2014. Hyvinvointikertomus kunnan asukkaiden hyvinvoinnin kuvaajana. *Premissi* 5 (9), 29-34.
- Kelly, M.P., Atkins, L., Littleford, C., Leng, G. & Michie, S. Evidence-based medicine meets democracy: the role of evidence-based public health guidelines in local government. 2017. *Journal of Public Health* 39 (4), 678-684.

- Kmet, L.M., Lee, R.C. & Cook, L.S. 2004. Standard quality assessment criteria for evaluating primary research papers from a variety of fields. Edmonton: Alberta Heritage Foundation for Medical Research.
- Kneale, D., Rojas-Garcia, A. & Thomas, J. 2018. Exploring the importance of evidence in local health and wellbeing strategies. *Journal of Public Health* 40 (1), i13-i23. doi:10.1093/pubmed/fox152.
- Kneale, D., Rojas-Garcia, A., Raine, R. & Thomas, J. 2017. The use of evidence in English local public health decision-making: a systematic scoping review. *Implementation Science* 12 (53). doi:10.1186/s13012-017-0577-9.
- Kuntalaki 2015. 16 §/10.4.2015/410.
- Kuntalaki 2015. 30 §/10.4.2015/410.
- Kuntalaki 2015. 39 §/10.4.2014/410.
- Kuntaliitto. 2017. Johtoryhmä. Viitattu 8.11.2019. <https://www.kuntaliitto.fi/johtoryhma>.
- Kuntaliitto. 2019a. Strateginen johtaminen. Viitattu 9.10.2019. <https://www.kuntaliitto.fi/strateginen-johtaminen>.
- Kuntaliitto. 2019b. Kunnan johtamisjärjestelmä. Viitattu 8.11.2019. <https://www.kuntaliitto.fi>.
- Lakiluonnos. 2020. Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston sote-uudistusta koskevaksi hallituksen esitykseksi 15.6.-25.9.2020. Viitattu 30.9.2020. <https://soteuudistus.fi/lakiluonnos-15.6.2020>.
- Leskelä, R-L., Haavisto, I., Jääskeläinen, A., Helander, N., Laasonen, V., Ranta, T. & Torkki P. 2019. Tietojohtaminen ja sen kehittäminen: tietojohtamisen arviointimalli ja suosituksia maakuntavalmistelun pohjalta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:42. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Liikuntalaki 2015. 5 §/10.4.2015/390.
- Liikuntapoliittinen selonteko. 2018. Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. Viitattu 19.1.2020. <https://minedu.fi>.
- LIKES -tutkimuskeskus. 2020. Kunta-Virveli -Liikunnan edistämisen tunnuslukuja kunnista. Viitattu 11.1.2020. www.likes.fi/hyke.
- Lillefjell, M., Magnus, E., Knudtsen, M.S., Wist, G., Horghagen, S., Espnes, G.A., Maass, R. & Anthun, K.S. 2018. Governance for public health and health equity: The Trøndelag model for public health work. *Scandinavian Journal of Public Health* 46 (22), 37-47. doi:10.1177/1403494818765704.

- LIPAS-Liikuntapaikat. 2020. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 30.4.2020. <https://www.lipas.fi>.
- Mäki, P., Jousilahti, P., Männistö, S., Raulio, S., Ståhl, T. & Laatikainen, T. Kunta päättää: Ravitseminen, liikunta ja lihavuuden ehkäisy kuntalaisten arjessa. THL -päätösten tueksi 1/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Männistö, S., Mieskolainen, J. 2015. Hyvinvointikertomukset Länsi- ja Sisä-Suomen alueella. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja. 7/2015.
- Nummela, O., Hätönen, H., Saaristo, V & Helakorpi, S. 2014. Kuntalaisten vapaa-ajan liikuntaaktiivisuus – siihen yhteydessä olevat yksilötekijät ja kunnan aktiivisuus terveyden edistämässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (4): 388-399.
- Oliver, K.A. & de Vocht, F. 2017. Defining ‘evidence’ in public health: a survey of policymakers’ uses and preferences. *European Journal of Public Health* 27 (2), 112-117. doi:10.1093/eurpub/ckv082.
- Paahama, S. 2016. Hyvinvoinnin edistämisen käsite ja sisältö. Arttu2 -tutkimusohjelman julkaisusarja 7/2016. Helsinki: Kuntaliitto.
- Palosuo, H., Sihto, M., Lahelma, E., Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. Sosiaaliset määrittäjät WHO:n ja Suomen terveys politiikassa. Raportti 14/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Perustuslaki 1999. 19 §/11.6.1999/731.
- Pettman, T.L., Armstrong, R., Pollard, B., Evans, R., Stirrat, A., Scott, I., Davies-Jackson, G. & Waters, E. 2013. Using evidence in health promotion in local government: contextual realities and opportunities. *Health Promotion Journal of Australia* 24, 72-75. doi:10.1071/HE12902.
- Riikonen, K., Hakamäki, P. & Ståhl, T. 2018. Kuntien vahvuudet ja haasteet liikunnan edistämässä 2016. Tutkimuksesta tiiviisti 8, maaliskuu 2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Saari, J. 2011. Hyvinvoinnin kentät. Teoksessa J. Saari (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 33-78.
- Schreier, M. 2012. *Qualitative content analysis in practice*. Thousand Oaks: Sage Publication.
- Sitra. 2014. *Sosiaali- ja terveystietojen tietojohdantamisen käsikirja*. Viitattu 29.4.2020. <https://media.sitra.fi>.

- Ståhl, T., Hakamäki, P., Saaristo, V. & Wiss, K. 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kuntajohdossa – TEA 2017. Tilastoraportti 38/ 2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ståhl, T., Wiss, K., Hakamäki, P. & Saaristo, V. 2015. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toteutuminen kunnassa -rakenteet, vastuut, seuranta ja voimavarat. Tutkimuksesta tiiviisti 31, syyskuu 2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- STM. 2006. Terveyden edistämisen laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- STM. 2010. Suositukset liikunnan edistämiseksi kunnissa. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2010:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- STM. 2013 Muutosta Liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:10. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Syväjärvi, A. & Leinonen, J. 2019. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategiatyö vaatimatonta – osallisuutta ja yhteistyötä vahvistettava. PROMEQ politiikkasuositus. Viitattu 24.9.2020. <https://studentuef.sharepoint.com>.
- TEA-viisari. 2018. TEA-viisari, Käyttäjälle. Viitattu 12.11.2019. <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/tietoa-palvelusta>.
- TEAviisari. 2019. <https://www.teaviisari.fi>. Viitattu 4.10.2019.
- Terveydenhuoltolaki 2010. 12 §/30.12.2010/1326.
- Terveydenhuoltolaki 2010. 2 §/30.12.2010/1326.
- THL. 2010a. Tieto päätöksenteon tukea. Tukiaineistoa kuntajohdolle. Viitattu 21.9.2020. <http://www.julkari.fi>.
- THL. 2010b. Johtaminen tukee hyvinvoivaa ja tervettä kuntaa. Tukiaineistoa kuntajohdolle. Viitattu 22.9.2020. <http://www.julkari.fi>.
- THL. 2016. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on poliittinen valinta. Aineistoa johtajille. Viitattu 7.10.2019. <http://www.julkari.fi>.
- THL. 2018. Kunnan hyvinvointikertomus. Raportointi ja hyödyntäminen. Viitattu 29.4.2020. <https://www.thl.fi>.
- THL. 2019. Hyvinvointijohtaminen kunnassa. Viitattu 8.10.2019. <https://thl.fi>.
- THL. 2020a. Hyvinvointikertomuksen minimitietosisältö. Viitattu 29.4.2020. <https://thl.fi>.
- THL. 2020b. Avoin data. Viitattu 30.4.2020. <https://www.thl.fi>.

- Tilastokeskus. 2020. Tilastot. Viitattu 30.4.2020. <http://www.stat.fi>.
- Tukia, H., Lehtinen, N., Saaristo, V. & Vuori, M. 2011. Väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnassa. Peruseräraportti kuntajohdon tiedonkeruusta 2011. Raportti 55/2011. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2013. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Viitattu 2.4.2020. <https://www.tenk.fi>.
- UKK-instituutti. 2019. Aikuisten liikkumisen suositus. Viitattu 12.11.2019. <https://www.ukkinstituutti.fi/liikkumisensuositus/aikuisten-liikkumisen-suositus>.
- Uusitalo, M., Perttilä, K., Poikajärvi, K. & Rimpelä, M. 2003. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen paikalliset rakenteet ja johtaminen (TEJO). Esitutkimusraportti. Aiheita 21/2003. Helsinki: Stakes.
- Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. 2010. Suomalaisten hyvinvointi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Vliet-Brown, C.E. van, Shahram, S. & Oelke, N.D. 2018. Health in All Policies utilization by municipal governments: scoping review. *Health Promotion International* 33, 713-722. doi:10.1093/heapro/dax008.
- Weiss, D., Lillfjell, M. & Magnus, E. 2016. Facilitators for the development and implementation of health promoting policy and programs -a scoping review at the local community level. *BCM Public Health* 16 (140). doi:10.1186/s12889-016-2811-9.
- Wennman, H., Borodulin, K. & Jousilahti, P. 2019. Vapaa-ajan liikunta ja fyysinen aktiivisuus lisääntyvät Suomessa WHO:n tavoitteen mukaisesti. *Tutkimuksesta tiiviisti* 30/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- WHO. 1986. The Ottawa Charter for Health Promotion. Viitattu 20.9.2019. <https://www.who.int/healthpromotion/conferences/previous/ottawa/en/>.
- WHO. 2018. Physical activity. Viitattu 10.4.2020. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/physical-activity>.
- Wye, L., Brangan, E., Cameron, A., Gabbay, J., Klein, J.H. & Pope, C. 2015. Evidence based policy making and the ‘art’ of commissioning – how English healthcare commissioners access and use information and academic research in ‘real life’ decision-making: an empirical qualitative study. *BMC Health Services Research* 15 (430). doi:10.1186/s12913-015-1091-x.

LIITTEET

Liite 1. Systemaattisen tiedonhaun tietokannat ja hakulausekkeet

Systemaattinen tiedonhaku toteutettiin vuoden 2019 joulukuussa Medline (Ovid), CINAHL (EBSCO) ja Sociological Abstracts tietokannoista. Tiedonhakua täydennettiin manuaalisesti tutkimusartikkeleiden lähdeluetteloista sekä Google Scholar -hakuoperaattorilla.

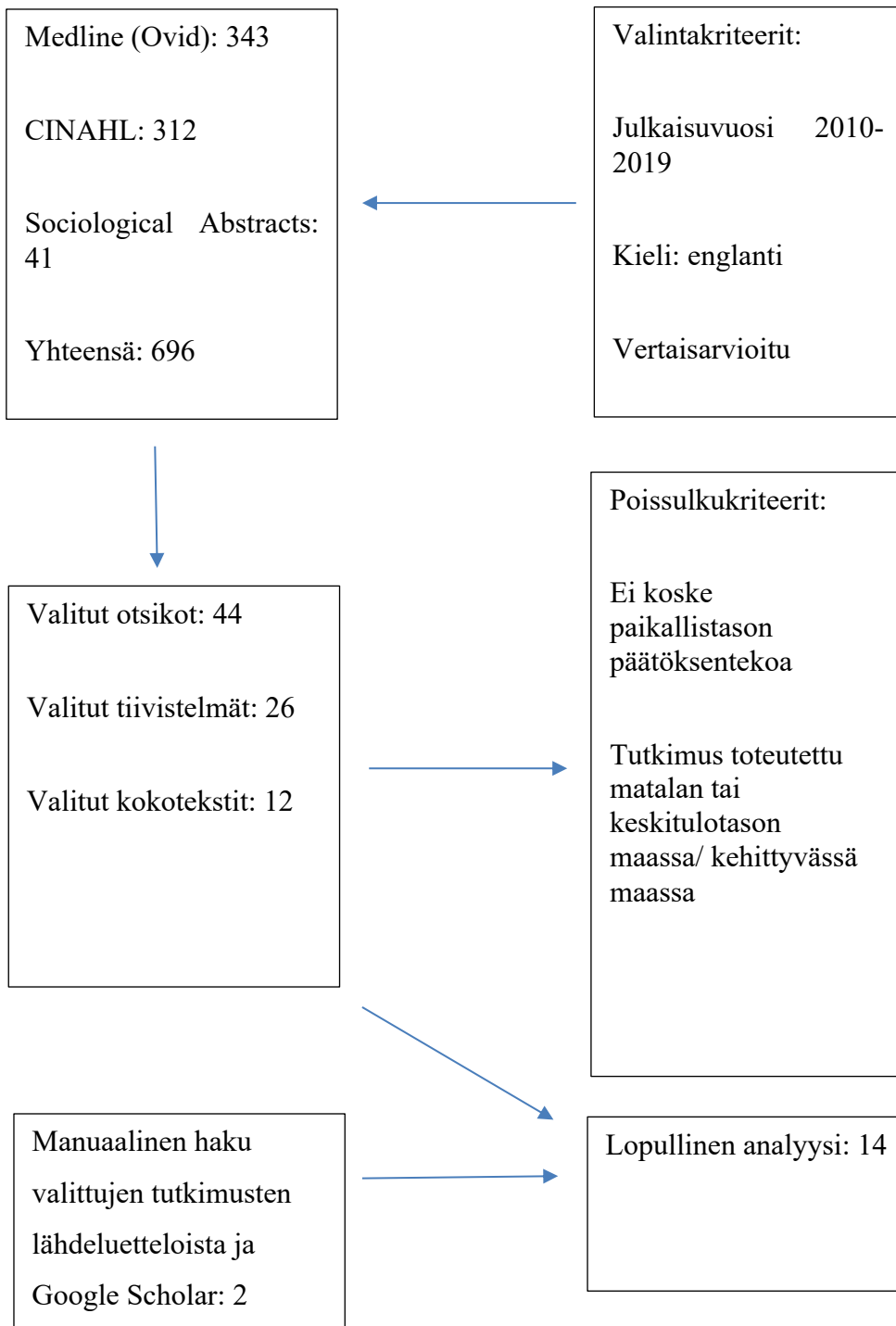
Tiedonhaku tehtiin seuraavalla hakulausekkeella kaikkiin kolmeen hakukantaan:

(“health promotion” OR public health) AND (knowledge base* OR evidence base*) AND (decision making OR implementing OR planning) AND (local OR municipal*).

Tutkimuksessa tarkastellaan päätöksentekoa erityisesti liikunnan edistämisen osa-alueella, mutta tutkimustietoa ei löytynyt kohdennetusti tähän. Tästä syystä haku laajennettiin koskemaan laajemmin terveyden edistämistä. Liikunnan edistämisellä on iso rooli terveyden edistämisen kokonaisuudessa (Paahtama 2016).

Haku rajattiin ajallisesti 01.01.2010 lähtien julkaistuihin englanninkielisiin tutkimusartikkeleihin, jotka olivat maksutta saatavilla Jyväskylän yliopiston kirjaston verkkoyhteyksien kautta. Lisäksi hakuun rajattiin mukaan vain vertaisarvioidut artikkelit. Poissulkukriteerinä oli kliinistä päätöksentekoa tai muuta kuin paikallistason päätöksentekoa koskevat tutkimusartikkelit. Hausta rajattiin pois myös alhaisen tai keskitulotason maissa toteutetut tutkimukset vertailun helpottamiseksi. Tämän vuoksi yksi manuaalisesti löydetty hyvä systemaattinen kirjallisuuskatsaus jäi lopulta tarkastelusta pois.

Liite 2. Tiedonhaku

Liite 3. Kirjallisuuskatsaukseen valikoituneet tutkimukset

Tutkimus	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto	Tulokset	Laadun arviointi
Armstrong ym. 2013. Knowledge translation strategies to improve the use of evidence in public health decision making in local government: intervention design and implementation plan.	Suunnitella interventio, joka keskittyy tiedonvälityksen strategioihin ja tätä myötä tiedonkäytön lisääntymiseen paikallistason päätöksenteossa.	Interventiosuunnitelma pohjautuu neljään aikaisempaan tutkimukseen: kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus (n=108), kansallinen EviDenT - kyselytutkimus (n=135) ja syvähaastattelu johtotason työntekijöille (n=13).	Interventioiden tulisi keskittyä yksilö- ja organisaatiotasoisesti tiedonkäytön parantamiseen. Päätöksentekojöiden kouluttaminen, tiedonvälittäjän palkkaaminen ja yhteistyön vahvistaminen osoittautuivat parhaimmiksi tiedonkäyttöä lisääviksi toimenpiteiksi.	0.65
Deas ym. (2013) Intelligent policy making? Key actors' perspectives on the development and implementation of an early years' initiative in Scotland's public health arena	Kuvata tiedon siirtymistä käytäntöön interventio esimerkin avulla.	Haastattelu intervention suunnitteluun ja kehittämiseen osallistuneita päätöksentekijöitä (n=12)	Tiedonkäyttöön vaikuttavat avainhenkilöiden tai -yhteisöjen tietämys ja arvot, päätöksentekijöiden yhteinen päämäärä, tahto ja yhteistyö, sekä tiedon sopiminen poliittiseen ilmapiiriin.	0.85

Gemmell ym. (2017) The use of locally based aggregate measures in urban health policy making in European urban areas (Englanti)	Selvittää paikallisen tilastotiedon saatavuutta ja sen käyttöä päätöksenteon tukena.	Haastattelu päätöksentekijöille ja työntekijöille, jotka keräävät tietoa päätöksentekijöille (n=20).	Paikallista tilastotietoa on usein saatavissa, mutta sitä käytetään harvoin päätöksenteossa. Pääsyyinä on tiedon huono laatu, päätöksentekijöiden osaamattomuus, sekä päättäjien ja tutkijoiden yhteistyö.	0.70
Goodwin ym. (2013) The role and status of evidence and innovation in the healthy towns programme in England: a qualitative stakeholder interview study	Selvittää tiedonkäyttöä lihavuuden vähentämiseen liittyvässä interventiossa sekä päätöksenteossa paikallisella ja kansallisella tasolla.	Puolistrukturoitu haastattelu päättäjille (n=20).	Tutkittua tietoa on heikosti saatavilla sekä paikallisesti, että kansallisesti lihavuuden vähentämisen interventiossa sekä päätöksenteossa vaikuttavuudesta. Tiedonkäytön lisääminen vaatisi hyvää suunnittelua ja arviointia.	0.75
Kelly ym. (2017) Evidence-based medicine meets democracy: the role of evidence-based public health guidelines in local government	Tarkastella päätöksentekijöiden kokemuksia tutkittuun tietoon perustuvien suositusten toteuttamisesta.	Haastattelu paikallistason päätöksentekijöille (n=31).	Tutkittuun tietoon perustuvien suositusten toteuttamisen haasteena on yhteistyö, erimielisyydet tiedonlaadusta sekä päättäjien vanhat tottumukset ja tavat.	0.75
Kneale ym. (2017) The use of evidence in English local public health decision-	Tutkia miten tutkittua tietoa käytetään paikallistason päätöksenteossa.	Systemaattinen kirjallisuuskatsaus (n=21).	Paikallistason tieto ja paikallisten asiantuntijoiden tarjoama asiantuntemus ja tieto koettiin olennaisina. Tiedon	0.70

making: a systematic scoping review				käytön esteinä koettiin tiedon saatavuus ja pääsy tietokantoihin. Lisäksi tutkimuksissa havaittiin, että tiedonkäytön esteenä saattaisi olla byrokraattiset toimintamallit.	
Kneale ym. (2018) Exploring the importance of evidence in local health and wellbeing strategies	Tarkastella paikallistason hyvinvointistrategioiden tietopohjaa.	Hyvinvointistrategioiden tarkastelu (n=76).	Tiedonlähteenä käytetään kansallisen ja paikallistason tietoa, mutta niin, että pidemmän aikavälin tarkastelu ja mittaaminen on mahdotonta. Lisäksi vertaisarvioituja laadullisia tutkimuksia ei käytetä strategioiden pohjana ollenkaan.	0.70	
Lillefjell ym. (2018) Governance for public health and health equity: The Trøndelag model for public health work	Selvittää miten paikallistason hallinto voisi työskennellä systemaattisemmin, tietoon perustuen sekä monialaisesti.	Puolistrukturoitu haastattelu ja ryhmäkeskustelut kunnan päätöksentekijöille ja työntekijöille (n=30).	Yhteinen ymmärrys haasteista ja päämäärästä, tiivis monialainen yhteistyö, ajankohtainen tieto asukkaiden terveydestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä, työntekijöiden kouluttaminen tiedonkäytön haasteissa parantaa työskentelyä.	0.75	
Oliver ym. (2017) Defining 'evidence' in public health: a	Selvittää paikallistason päättäjien tiedonkäytön tarpeita ja mieltymyksiä.	Puolistrukturoitu haastattelu paikallistason päätöksentekijöille (n=23).	Päätöksentekijät käyttävät hyvin eri tiedonlaatuja, erityisesti paikallistason tietoa arvostetaan. Tiedonhaku	0.90	

survey of policymakers' uses and preferences			<p>tapahtuu pääosin henkilökohtaisten kontaktien kautta. Korkeatasoisen paikallistiedon saantia tulisi parantaa käytänteillä.</p>	
Pettman ym. (2013) Using evidence in health promotion in local government: contextual realities and opportunities	Syventää tietoutta tiedonkäytön haasteista sekä etsiä ratkaisuja tiedonkäytön parantamiseksi.	Tutkijan ja seitsemän päätöksentekijän yksi ryhmäkeskustelunauhoite sekä ryhmäsähköpostiviestit.	Tietoon perustuvan päätöksenteon esteinä nähtiin ensisijaisesti organisaation kapasiteetti, tiedonkäytön kulttuuri sekä toimivien käytänteiden käyttöönotto ja arviointi. Mahdollisia ratkaisuja haasteisiin voisi olla tutkitun tiedon saatavuuden parantaminen, tiedonkäytön prosessien parantaminen, henkilöstön koulutus sekä tutkijoiden ja päätöksentekijöiden yhteistyön parantaminen.	0.55
van de Goor ym. (2017) Determinants of evidence use in public health policy making: Results from a study across six EU countries	Selvittää tiedonkäytön esteitä ja mahdollistajia terveyttä edistävän liikunnan käytänteissä paikallisella, alueellisella sekä kansallisella tasolla.	Puolistrukturoitu haastattelu kuuden Euroopan maan päätöksentekijöille (n=86).	Tiedonkäytön esteet ja mahdollisuudet liittyvät organisaation käytäntöihin, tiedon saatavuuteen sekä päättäjien ja tutkijoiden väliseen yhteistyöhön.	0.95

Van Vliet-Brown ym. (2017) Health in all policies utilization by municipal governments: scoping review	Selvittää Terveys kaikissa politiikoissa (HiAP) -menettelytavan käyttöä paikallistason hallinnossa.	Systemaattinen kirjallisuuskatsaus (n=26).	Terveys kaikissa politiikoissa -menettelytapaa voidaan vahvistaa rakentamalla luottamusta ja yhteistyötä eri hallinnonalojen kesken, sekä yhteisöjen kesken.	1.0
Weiss ym. (2016) Facilitators for the development and implementation of health promoting policy and programs – a scoping review at the local community level	Tarkastelee saatavilla olevaa tietoa liittyen terveyden edistämisen politiikkaan ja ohjelmiin, sekä niiden kehittämiseen ja käyttöönottoon.	Systemaattinen kirjallisuuskatsaus (n=53).	Paikallistason päätöksentekoa on mahdollista parantaa yhteistyöllä, pitkän tähtäimen suunnitelmalla sekä henkilöstön kouluttamisella.	0.95
Wye ym. (2015) Evidence based policy making and the ‘art’ of commissioning -how English healthcare commissioners access and use information and academic research in ‘real life’ decision-making: an empirical qualitative study	Selventää päätöksentekijöiden tiedontarpeita, mitä tietokantoja ja tietoa päättäjät käyttävät sekä kuvata tiedonkäyttöä päätöksenteossa.	Laadullinen tapaustutkimus, jossa aineisto kerättiin haastattelemalla (n=52), havainnoimalla valtuustokokouksia (n=14) ja tarkastamalla eri asiakirjoja.	Päätöksentekijöiden tarpeet ja keskinäinen ymmärrys eivät kohtaa. Päätöksentekijöiden ja tutkijoiden yhteistyötä tulee vahvistaa.	0.95

Artikkeleiden laadunarvio Kmet ym. (2004) mukailten.

Liite 4. Analyysikehys

Arkiliikunnan edistämisen nykytila kunnassa

Kunnan nykyiset arkiliikunnan edistämistoimet

Liikunnan edistäminen osana hyvinvointityötä

Arkiliikunnan edistämisen haasteet

Arkiliikunnan edistämisen resurssit

Hyvinvointitiedon käyttö

Päätöksentekoa ohjaava hyvinvointitieto

Hyvinvointitiedon tarve

Hyvinvointitiedonkulku

Arkiliikunnan edistämisen yhteistyö

Kunnan toimialojen kesken tapahtuva yhteistyö

Yhteistyö kunnan ulkopuolisten toimijoiden kanssa

Laajan yhteistyön tarve